

UNG OCH FRI – ELLER?

– Ett studiematerial för unga om rätten att
själv välja sitt liv. Baserat på boken
Stjärnlösa nätter.

UNG OCH FRI – ELLER?

– Ett studiematerial för unga om rätten att
själv välja sitt liv. Baserat på boken
Stjärnlösa nätter.

LÄNSSTYRELSEN ÖSTERGÖTLAND har sedan 2005 haft flera nationella och regionala uppdrag med syftet att förebygga och motverka hedersrelaterat förtryck och våld. I det arbetet ingår att ge stöd till insatser som förhindrar att unga blir gifta mot sin vilja.

Denna publikation har tagits fram inom ramen för detta arbete på initiativ av Länsstyrelsen Östergötland i samverkan med övriga länsstyrelser och Rikspolisstyrelsen.

Länsstyrelserna

Polisen

BESTÄLLNINGSSUPPGIFTER

Utgivare: Länsstyrelsen Östergötland
Kontakt: Enheten för social hållbarhet, Länsstyrelsen Östergötland
E-post: social.hallbarhet.ostergotland@lansstyrelsen.se

Rapportnummer: 3
ISBN: 978-91-7488-321-3

Grafisk produktion: Lindkvist & Co
Tryck: Danagård LITH, 2013

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Förord.....	3
Intervju med Anette Franzén.....	5
DEL 1 Stjärnlösa nätter i skolan.....	7
Inledning.....	7
Om studiematerialet.....	7
Varför arbeta med boken Stjärnlösa nätter.....	7
Mål – vad jag vill uppnå.....	8
Mål att uppnå genom att arbeta med Stjärnlösa nätter.....	8
Tillvägagångssätt.....	8
Resultat - erfarenheter och reflektioner.....	10
Aha-upplevelser.....	13
Utmaningar och svårigheter.....	14
Stöd och insatser vid oro.....	15
Avslutande ord.....	16
DEL 2 Sammanfattning av bokens olika kapitel...17	
Kapitel 1 – 4.....	17
Kapitel 5 – 8.....	18
Kapitel 9 – 14.....	19
Kapitel 15 – 19.....	20
Kapitel 20 – 22.....	21
Kapitel 23 – 25.....	22
DEL 3 Övningar.....23	
Övning 1 Brev.....	23
Övning 2 PMI.....	25
Övning 3 Hitta argument.....	26
Övning 4 Informera om barnkonventionen.....	27
Övning 5 Recension.....	28
Övning 6 Gift mot sin vilja - hur gick det till?.....	29
Övning 7 Migrationsverket och uppehållstillstånd.....	31
Övning 8 Tjejer, killar, skam och heder.....	31
Övning 9 Frihet och livsutrymme.....	33
Övning 10 Uppgift till elever som läser på nationella program.....	34
Övning 11 Familjemiddag.....	35
Referenslitteratur och länkar.....	36

FÖRORD

När två personer gifter sig i Sverige förutsätter lagen att de gör det av fri vilja. Ingen ska tvingas gifta sig. Ändå är det många unga människor i Sverige som inte får bestämma själva vem de ska gifta sig med. Regeringen har därför tagit beslut om en handlingsplan för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja.

Detta studiematerial är en del i ett större arbete, vilket ingår i det regeringsuppdrag som länsstyrelserna har i syfte att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja. Insatserna som genomförs ska omfatta unga kvinnor och unga män, inklusive unga homosexuella, bisexuella och personer med könsöverskridande identitet eller uttryck.

Arbetet med att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja grundas i individens behov med särskilt fokus på att barn och unga inte ska fara illa. Utgångspunkten är att kvinnor och män, flickor och pojkar, ska ha samma rätt till kroppslig integritet och att alla människor ska kunna leva utan rädsla att utsättas för våld och övergrepp. (Handlingsplan för att förebygga och förhindra att unga blir gifta mot sin vilja, Skr. 2009/10:229)

I svensk och norsk forskning om hedersrelaterade traditioner som tvångsäktenskap, barnäktenskap och kusinäktenskap, har pojkar och mäns situation uppmärksammats i begränsad utsträckning. I svenskt forskningssammanhang var det först under 2009 som pojkars dubbla roller som både offer och förövare uppmärksammades. (Schlytter et al., 2009; Ungdomsstyrelsen 2009) Detta framkommer bland annat av studier genomförda i Stockholms stad. Dessa studier visar att pojkar blir bortgifta och att pojkar behöver kontrollera sina systrar och kusiner. Det framgår också att pojkar inte har samma begränsningar i sitt vardagsliv som flickor, men nästan lika stor andel pojkar som flickor har stora begränsningar i valet av framtida partner. Cirka 9 % av pojkarna och 13 % av flickorna uppgav att de förväntas följa andras vilja vad gäller framtida äktenskapspartner. (Ungdomsstyrelsen, 2009)

Vidare framkommer att en majoritet av tvångsomhändertagna flickor blev kontrollerade av sina bröder eller kusiner. (Schlytter et al., 2009)

Ett viktigt resultat av dessa studier är därmed att pojkar, som följd av de förväntningar som ställs på dem i ett hedersrelaterat sammanhang, kan vara både offer och gärningsmän.

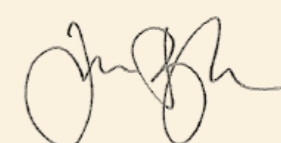
Detta bekräftas även i en studie från Norge om män och tvångsäktenskap. Där framkommer att pojkar och män i målgruppen, det vill säga de som riskerar att bli gifta mot sin vilja, önskar att prata om sina problem men saknar forum och personer att samtala med. Att ge pojkar och unga män möjlighet att reflektera över sin situation då det gäller utbildning, äktenskap och utsatthet både i familjen och utanför hemmet lyfts fram som viktigt. (Bredal, 2011) För att pojkar och unga män ska ges förutsättningar att reflektera över sin roll i en hederskontext, krävs att de som möter pojkar och unga män i deras vardag har kunskap och arbetsmetoder för att hantera den processen. (Bredal 2011; Allmänna arvsfonden 2011)

Samhällets insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck tar sitt avstamp i att förtrycket kränker kvinnors och mäns grundläggande och lagstadgade fri- och rättigheter. Samhällets åtgärder har för avsikt sikte att bryta de förtryckande relationer och strukturer som inskränker såväl kvinnors som mäns fri- och rättigheter. Skydds- och stödåtgärder samt attitydpåverkande insatser riktade till pojkar och unga män, syftar till att skydda män mot förtryck och samtidigt skydda dem från att bli förtryckare. På detta sätt främjas också kvinnors frigörelseprocess från förtryckande förhållanden. Målet med samhällets insatser mot hedersrelaterat våld och förtryck är med andra ord att underminera hedersbaserade förtryckande förhållanden för såväl kvinnor som män.

Det här studiematerialet bygger på erfarenheter och lärdomar från en lärares arbete med att starta en process hos sina elever, framförallt pojkar och unga män, kring deras sätt att se på relationer med utgångspunkt i kön, makt, sexualitet och kulturella föreställningar om dessa.

Elisabeth Nilsson
LANDSHÖVDNING
LÄNSSTYRELSEN ÖSTERGÖTLAND

Juno Blom
UTVECKLINGSLEDARE
ENHETEN FÖR SOCIAL HÅLLBARHET
LÄNSSTYRELSEN ÖSTERGÖTLAND

OM ANETTE FRANZÉN

NAMN OCH FÖDELSEÅR: Anette Franzén, född 1969

FAMILJ: Barn, särbo och bonusbarn.

UTBILDNING OCH YRKESBAKGRUND: Fil. kand. och lärarexamen (ämnen: svenska som andraspråk och engelska). Har arbetat som lärare i grundskolans senare år samt på IV, IVIK och introduktionsprogrammet Individuellt Alternativ sedan 2001.

GÖR HELST PÅ FRITIDEN: Jag älskar hästar och rider eller är i stallet.

Vad fick dig att fastna för just Stjärnlösa nätter?

– I mitt arbete träffar jag tjejer och killar som riskerar att bli bortgifta eller som redan är det. Arkan har precis som bokens huvudperson Amár blivit gift mot sin vilja. Boken ger en upplevelse, vi får känna hur det känns. Att jag tyckte att innehållet var högst relevant var utgångspunkt men det var för att eleverna visade ett så stort intresse för att läsa boken som gjorde att jag valde att använda den.

” Genom att använda *Stjärnlösa nätter* i undervisningen kan vi samtala om tvångsaktenskap, familjens förväntningar, rättigheter och kulturkrockar utan att det blir privat eftersom vi kan prata om Amár och de andra personerna i boken.”

Hur kom du på att ta fram det här studiematerialet?

Arbetet med boken öppnade upp för många samtal och det engagemang som eleverna visade var något jag inte tidigare hade upplevt. Jag berättade om mitt arbete med boken på en studiedag under temat ”Gift mot sin vilja” där Arkan Asaad föreläste och därefter fick jag en förfrågan att dokumentera mitt arbetssätt för att det skulle kunna spridas till fler.

Vem kan använda sig av studiematerialet?

– Alla som arbetar med ungdomar och vuxna kan använda det. Man behöver inte läsa boken i sin helhet utan det går utmärkt att använda utdrag. I studiematerialet finns en sammanfattning av bokens samtliga kapitel samt olika övningar att välja bland.

*Vad tror du är viktigast att förmedla till eleverna i arbetet med *Stjärnlösa nätter*?*

– Kärleken är fri, det betyder att du får bli kär i vem du vill.
– Att bekräfta för eleverna att det är oerhört svårt när familjens/gruppens regler och värderingar bryter mot samhällets lagar och normer. Och att det inte finns några lätta lösningar men att det ändå går att hitta sätt att hantera det på.
– Det finns hjälp att få. Samhället har ett ansvar att hjälpa de som utsätts för hot, våld och förtryck i alla dess former.

ANETTE FRANZÉN. FOTO: JULIA GRENTZELIUS

DEL 1 – STJÄRNLÖSA NÄTTER I SKOLAN

Skolans uppgift är att låta varje enskild elev finna sin unika egenart och därigenom kunna delta i samhällslivet genom att ge sitt bästa i ansvarig frihet. (Lgr 11, s 7)

INLEDNING

I mitt arbete som lärare i svenska som andraspråk på Individuellt alternativ, ett av introduktionsprogrammen på gymnasiet, använder jag boken *Stjärnlösa nätter* av Arkan Asaad. Bokens innehåll är relevant, intressant och viktigt vilket är ett av skälen till att jag har valt att arbeta med den, ett annat är att ungdomarna vill läsa den.

I samband med länsstudiedagen i oktober 2011 för skolpersonal på Östergötlands gymnasieskolor medverkade jag som en av tre föreläsare under temat ”Gift mot sin vilja”. De två andra föreläsarna var Arkan Asaad, författare till *Stjärnlösa nätter* och Anna Dahlbom, advokat, som föreläste om hur skolor kan använda lagen för att förhindra tvångs- och barnäktenskap. Jag blev inbjuden eftersom jag använder Arkans bok för att konkretisera det ständigt pågående arbetet med att hjälpa ungdomarna i deras utveckling mot fria, ansvarstagande samhällsmedborgare. Mitt bidrag på länsstudiedagen var att berätta hur jag använder *Stjärnlösa nätter* i undervisningen. Efter studiedagen blev jag tillfrågad av Länsstyrelsen att dokumentera mitt arbetsätt och erfarenheter i ett material som skulle kunna spridas till andra.

OM STUDIEMATERIALET

Det här är ett material som har vuxit fram ur mina egna erfarenheter som lärare. Jag började arbeta med *Stjärnlösa nätter* i mina klasser under läsåret 2011/12 och kommer att fortsätta även detta år med nya elever. Studiematerialet kan användas för att stärka ungdomar och informera om rättigheter och skyldigheter i det förebyggande arbetet mot hedersrelaterat våld och förtryck.

Materialet är indelat i tre delar:

- Del 1 innehåller syfte, mål, tillvägagångssätt, resultat, aha-upplevelser, svårigheter, avslutande ord och källförteckning.
- Del 2 består av en sammanfattning av bokens olika kapitel med förslag på frågor att arbeta med.
- Del 3 innehåller olika övningar för eleverna.

VARFÖR ARBETA MED BOKEN STJÄRNLÖSA NÄTTER?

Genom att använda *Stjärnlösa nätter* i undervisningen kan vi samtala om tvångsäktenskap, familjens förväntningar, rättigheter och kulturkrockar utan att det blir privat eftersom vi kan prata om Amár och de andra personerna i boken. Att bokens berättelse lockar till läsning har i sig ett eget värde. Eleverna jag möter har inte tidigare läst skönlitteratur på svenska frivilligt och för många var *Stjärnlösa nätter* den första boken som de läste överhuvudtaget.

I mötet med elever från olika delar av världen får jag inblick i olika människors livssituationer och levnadsvillkor. Under ytan finns det i vissa fall uppfattningar om att kvinnor och barn inte är lika mycket värda som män, ovana att tänka självständigt, rädsla för att rykten ska uppstå och spridas bland landsmän samt kontroll och begränsning av människors livsutrymme. Att samtala om heder är svårt. Starka känslor väcks och jag hamnar ibland i situationer där eleverna känner att de behöver försvara sig med att ”inte alla är så”.

Jag poängterar för eleverna att jag är medveten om vilka svårigheter som kan finnas när en familj har regler och traditioner som kolliderar med svensk lagstiftning och de värden samhället bygger på och förklarar vilka rättigheter och skyldigheter som finns. Alla elever behöver få veta vad som gäller och vi som arbetar i skolan har ett stort ansvar och en skyldighet att informera dem.

Människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet mellan kvinnor och män samt solidaritet med svaga och utsatta är de värden som skolan ska gestalta och förmedla. (Lgr 11, s7)

MÅL – VAD JAG VILL UPPNÅ

För att använda eleverna i det förebyggande arbetet mot hedersrelaterat förtryck och våld behöver vi stärka deras självkänsla, informera om lagstiftning, rättigheter och skyldigheter samt samtala om det som är svårt och träna oss i att byta perspektiv. Eleverna ska veta att det finns en frihet att under ansvar göra val i livet och att de val de gör får betydelse för många andra. Vi kan inte förändra andra men vi kan förändra oss själva.

Med bokens hjälp får eleverna och jag en gemensam referensram som vi kan använda för att träna oss i att tänka utanför invanda mönster. Genom olika övningar lyfts tankar och åsikter fram och utrymme för frågor öppnas. Eleverna tränas i att ta ställning och att förstå att det finns olika syften bakom system och regler. Utgångspunkten i mitt arbete vilar i en övertygelse att de elever jag möter har förutsättningar att vara nyckelpersoner i arbetet mot förtryck och våld i hederns namn. Deras tankar och idéer om hur vi kan arbeta förebyggande är guld värda och det förmedlar jag till dem. Dessa elever har viktiga erfarenheter och kunskaper som vi kan ta till vara. De står med ena benet i barndomen och det andra i vuxenlivet, de har växt upp i ett eller flera länder utanför Sverige och har erfarenhet av olika traditioner och kulturella sanningar. Här i Sverige möter dessa elever det svenska skolsystemet, nya traditioner och värderingar. Många vet hur det är att byta land och språk. De vet vad familjen och slakten tycker är viktigt och vad vi i skolan förmedlar. Alla elever ska veta vad de kan göra och var de ska vända sig för att få råd, stöd och hjälp i olika situationer. Att informera om barnkonventionen, de mänskliga rättigheterna och den lagstiftning som finns, samt att den gäller alla som bor i Sverige, är ytterligare ett mål.

Genom att arbeta med skönlitteratur som lockar till läsning stimuleras eleverna att läsa vilket i sin tur stärker deras självkänsla. En god läsförmåga gör det möjligt att ta eget ansvar utan att behöva vara så beroende av andra personer. Att kunna läsa innebär att ha makt att påverka sin situation och att kunna göra olika val i livet.

MÅL ATT UPPNÅ GENOM ATT ARBETA MED STJÄRNLÖSA NÄTTER:

- Alla elever ska känna till de mänskliga rättigheterna och barnkonventionens innehåll.
- Alla elever ska veta var man kan vända sig för

att få hjälp. Eleverna ska få träna att tänka i nya banor utifrån olika perspektiv.

- Alla elever ska träna på att hitta argument och värdera dessa.
- Alla ska öva på att ta ställning, att ta ansvar för sina åsikter och se konsekvenser.
- Alla elever ska känna sig fria att prata om vad de vill och att inga frågor är dumma eller konstiga.
- Alla elever ska utveckla språket genom läsning och eller genom att lyssna på boken.
- Alla elever ska känna att de är viktiga och en del av vårt samhälle.

TILLVÄGAGÅNGSSÄTT

”Ni är viktiga, ni är huvudpersonen i era liv, ni har kunskaper och erfarenhet som kan användas, ni behövs för att göra samhället bättre...” Jag vattnar mina elever med ord som förhoppningsvis får dem att växa. För att bygga upp tillit och förtroende mellan mig och eleverna kritiserar jag aldrig religioner, traditioner eller familjer. Jag vill inte hamna i situationer när en eller flera elever stänger av och slutar lyssna eftersom de anser att jag har fel och att jag ifrågasätter deras ”sanningar”. Däremot påminner jag ofta om de mänskliga rättigheterna, att det aldrig någonsin är okej att kränka, hota, tvinga, slå och begränsa andra människor.

Väck nyfikenhet

Jag började med att visa en bild på Arkan och berättade lite om honom. Första kapitlet återgav jag för att väcka elevernas intresse för boken. Arkan Asaads berättelse innehåller många faktorer, förutom kulturkrockar och tvångsäktenskap, som jag tror lockar till läsning: föräldrarnas skilsmässa, pappans våld och missbruk av alkohol, syskonkärlek och lojalitet, framtidsdrömmar, förbjuden kärlek, lögn samt konflikter mellan föräldrar och barn.

Anpassa efter behov

Det var inget tvång att läsa boken från pärm till pärm. De elever som ville kunde det men andra som hade svårigheter att läsa har kunnat arbeta med utdrag istället. Det finns elever som har mycket låg självkänsla när det gäller den egna förmågan att läsa och jag gjorde övningar med konkreta frågeställningar som syftar till att bekräfta läsaren varvat med frågor som kräver mer av läsaren, till exempel att dra slutsatser. Se övning 11 *Familjemiddag* i övningsdelen.

De flesta av eleverna kom igång med läsningen direkt och de använde olika tillvägagångssätt. En del läste utan att slå upp ord och utan att fråga om hjälp, andra satt med boken framför datorn och använde digitala lexikon, vissa frågade mig om ord som de hade antecknat och vi läste vissa sidor tillsammans. En kille hade svårt att komma in i boken och tyckte att 250 sidor var för mycket att läsa. För honom berättade jag vad som händer i boken fram till sidan 100 och sedan fortsatte han att läsa därifrån.

Hösten 2012 kom boken inläst på CD och det innebär att eleverna även kunde ta till sig boken genom att lyssna, vilket var mycket uppskattat av några. Jag uppmuntrade eleverna att läsa och lyssna samtidigt vilket fungerade för vissa men inte för alla. En del valde att endast lyssna och en del att läsa utan att lyssna.

Vänta in och öppna upp för frågor

Jag undvek att föreläsa om det jag själv ville förmedla och istället väntade jag in elevernas funderingar och frågor så att vi tillsammans kunde ta reda på mer. På olika sätt öppnade jag upp för frågor, till exempel genom att i slutet av en lektion dela ut lappar som de kunde skriva sina frågor på, göra en PMI, som är ett verktyg för att träna att tänka, eller ge dem ett brev från Amár att besvara (läs mer om PMI och brevet i övningsdelen).

Tre elever kände motstånd till boken, och ville inte läsa. Det visade sig bero på olika saker. En var i en akut familjekris, en orkade inte läsa om det eftersom han tyckte han visste allt om detta redan, och en kände sig provocerad över att Arkan hade lämnat ut sin familj i en bok, det var för eleven oacceptabelt. De två sistnämnda läste sedan ut boken, fast under vårterminen, och deltog aktivt i samtal och övningar.

Samtala

Att se, lyssna och samtala med eleverna bekräftar eleverna och får dem att känna att de är viktiga. En fördel med att arbeta på min arbetsplats med elever på Individuellt alternativ är att vi har små undervisningsgrupper. Det innebär att det finns tid och möjlighet att ha enskilda samtal i klassrummet medan de andra eleverna arbetar självständigt. I samtalen kan jag ge elever råd och stöd utifrån deras frågor som de inte alltid vill ta upp i helgrupp. Med hjälp av följdfrågor kan jag se att de utvecklar tankegångar och drar slutsatser och ser konsekvenser.

Jag hade individuella samtal med eleverna när de hade läst ut boken och många valde att berätta om hur de har det i sin familj och vilka förväntningar eller farhågor som finns.

Recension

När eleverna hade läst klart skrev de en recension med hjälp av frågor (se övningsdelen). Innan eleverna började skriva fick de, om de ville, berätta för mig hur de tänkte utifrån frågorna och jag hjälpte dem att utveckla sina tankar genom att ställa följdfrågor och ge dem exempel på hur man kan formulera sig.

Stärk eleverna

Som ett led i att stärka elevernas självkänsla, skapa gemenskap i gruppen och sprida information startade jag en Facebook-grupp med namnet "Rätten att välja". För att arbeta med en Facebook-grupp behövs ett Facebook-konto vilket är lätt att öppna och är gratis. Du behöver inte använda Facebook privat för att använda det som ett pedagogiskt verktyg och mötesplats. På gruppens sida la jag bland annat upp olika evenemang, uppgifter, delade länkar och påminde om rättigheter (se nedan) samtidigt som jag hänvisade till olika användbara sidor på internet, till exempel www.dinarattigheter.se. Gruppen är endast öppen för eleverna, mig och några andra vuxna på skolan och innehållet kan inte ses av andra personer. Att kommunicera på sociala medier är ett utmärkt sätt att utveckla språket.

Kom ihåg att du får älska
vem du vill ♥

Kom ihåg att du har
rätt till egen tid med
kompisar ♥

Kom ihåg att ingen får göra
dig illa - inte slå,
hota eller säga
fula saker ♥

RESULTAT – ERFARENHETER OCH REFLEKTIONER

- Alla elever ska känna till de mänskliga rättigheterna och barnkonventionens innehåll.
- Alla elever ska veta var man kan vända sig för att få hjälp.

De mänskliga rättigheterna och barnkonventionens innehåll fanns ständigt som bakgrund i samtalen och diskussionerna med eleverna. Att ha tillgång till projektet *Det handlar om kärlek* hjälpte också till att informera om rättigheter och om barnens särskilda ställning i samhället.

I elevernas svar på ett brev från Amár (se övningsdelen) där han ber om hjälp fick jag syn på vad eleverna kände till om var man kan vända sig för att få hjälp. Endast ett fåtal föreslog att han skulle söka hjälp av myndigheter. Deras förslag till Amár var: prata och förklara för din pappa, försök få pappan att förstå dig och ändra sig, prata med Amina och be om hennes hjälp att prata med släktingarna för att stoppa bröllopet, ring din mamma och be om hjälp eller hör vad hon tycker, lura alla att du är kär i en annan som du ska gifta dig med, få Amina att hata dig så hon inte vill ha dig, lura alla att du ska gifta dig och åk hem och ändra dig, hitta på något som till exempel att Amina inte ska få uppehållstillstånd för att det är svårt och säg det till fastrarna, gå till polisen och berätta att din familj ska gifta bort dig med en kusin, gift dig med henne (vad annars kan du göra), gift dig med henne (ge henne och kärleken en chans), sök upp ambassaden så du kan få hjälp med ett nytt pass, gift dig inte med Amina för du förstör hennes liv när ni skiljer er så det enda du kan göra är att gå till polisen, gift dig med någon som du vill ha men säg inget till dina föräldrar.

När projektet *Det handlar om kärlek* besökte skolan fick eleverna träffa personer från polisen, socialtjänsten och Rädda Barnen vid ett klassrumsbesök. Eleverna fick chans att ställa frågor och samtala om den pjäs vi hade sett. "Bra-att-ha kort" delades ut med telefonnummer till polis, socialjour, Rädda Barnen, BRIS och andra användbara nummer och internet-adresser. Korten är i kreditkortsstorlek och är enkla att ta med sig. Efter det besöket kunde alla elever ge förslag på var man kan vända sig för att få hjälp.

- Eleverna ska få träna att tänka i nya banor utifrån olika perspektiv.

Med hjälp av bland annat PMI (se beskrivning i övningsdelen) kunde vi lyfta fram olika sätt att se på saker. Bland mina elever fanns några ensamkommande flyktingbarn från Afghanistan, Somalia och Ghana. Gemensamt för dessa elever är att de inte har några släktingar eller familj här i Sverige. De behöver inte leva upp till några förväntningar från familjen och det finns ingen som kontrollerar deras beteende. De här eleverna var viktiga i gruppen eftersom jag upplevde att de kan se saker från ett annat perspektiv och att de var mer fria i tanken och inte så rädda för att uttrycka sig samtidigt som de delar de andra elevernas erfarenheter av att ha blivit fostrade in i en hederskultur.

En av de ensamkommande killarna från Afghanistan berättade att om han hade bott kvar där eller i Iran, dit han först flydde, hade familjen bestämt vem han skulle gifta sig med. Eleven berättade att äktenskap inte sällan planeras av familjer när barnen är riktigt små, från nyfödda upp till fyraårsåldern. De andra eleverna ställde frågor och fick svar som förvånade dem, till exempel att han nu inte såg något som helst hinder för att gifta sig med en svensk tjej. Han sa att det kanske till och med är en fördel om tjejen han kommer träffa har haft andra killar, "för då har hon något att jämföra med och stannar hon kvar hos mig betyder det att hon vill ha mig och inte bara en man."

En kille ville veta mer om hedersrelaterade frågor och läste en berättelse som handlar om tjejers oro för att inte blöda på bröllopsnatten och den så kallade mödomshinnan i *Överlevnadshandbok - för flickor om frihet och heder* (Fristorp & Ababi, 2002). Vi hade tidigare pratat om att mödomshinnan inte finns och jag hade visat att om det var en hinna skulle inte mensblodet komma ut genom att sätta plastfolie över ena änden på en tom toarulle. Eleven läste att läkare kunde sy ihop hinnan och han frågade "Du säger att det inte finns en hinna men hur kan man sy i något som inte finns?". Medan jag förklarade så gott jag kunde att det finns hud att sy i jublade jag inombords då frågan innebar att eleven hade tagit till sig informationen om hinnan som inte är en hinna och att han använde kritiskt tänkande när han läste.

LÄS MER OM PROJEKTET DET HANDLAR OM KÄRLEK PÅ WWW.DINARATTIGHETER.SE

- Alla elever ska träna på att hitta argument och värdera dessa.

Eleverna uppmuntrades att hitta argument för och emot olika ställningstaganden, både enskilt och i grupp. Många samtal handlade om vad som är viktigast i livet: lojalitet, kollektivet, jag själv, kärleken och så vidare.

Till exempel berättade en elev att mamman har börjat prata om att han snart kan gifta sig med en tjej i Irak. Killen vill inte, han är alldeles för ung och han vill vara kär när han gifter sig. Jag frågade om mamman lyssnar på honom och killen visste inte riktigt om hon gör det. Samtidigt tänkte han att det kanske är okej att gifta sig om den blivande frun är snygg och snäll. Jag undrade då vad han tror händer om han gifter sig med någon i Irak, trots att de inte känner varandra och utan att de själva har valt att gifta sig och att hon sedan ska flytta till Sverige. Jag målade upp ett scenario för eleven där frun kommer hit och lär sig svenska på sfi (svenska för invandrare), möter lärare och elever och får höra om vilka rättigheter och skyldigheter som finns här. Äktenskapet som arrangerades i hemlandet och som verkade som en bra idé tidigare kanske inte känns lika bra i det nya landet. Tänk om hon inte älskar dig och om hon vill leva ihop med någon annan eller bo själv? Kan du prata med mamma om det här? undrade jag.

Killen tittade på mig med stora ögon och sa ivrigt att det har hänt, det jag berättade om. Det var en irakisk man i Sverige som åkte till Irak och gifte sig där. Den nygifte frun flyttade till mannen i Sverige men när hon kom hit visade det sig att hon inte ville vara med sin man. Den här kvinnan flyttade hem till vår (elevens) familj en månad innan hon kunde åka tillbaka till Irak. Nu är hon gift med en annan i Irak. Min elev hade inte tänkt på att det skulle kunna hända honom och nu fick han ett argument att ta med sig hem att använda i samtal med föräldrarna.

”Boken betyder mycket för mig. Det känns som att jag kan klara mig om ett sådant problem skulle hända mig för jag har lärt mig mycket från boken, t ex vad jag ska göra om mina föräldrar vill att jag ska gifta mig med någon som jag inte är kär i. /.../ Boken får betyget 5 av 5 för att den kan hjälpa ungdomar om de får sådant problem i deras liv.”

- Alla ska öva på att ta ställning, att ta ansvar för sina åsikter och se konsekvenser.

Eleverna satte sig in i hur det kändes för Amár när han var utsatt för familjens påtryckningar och förväntningar och hur ensam och uppgiven han var. Tack vare att de levde sig in i berättelsen kunde vi prata om det som annars kan vara svårt. ”Det är vår tradition, det går inte att ändra” är något som har kommit fram i samtalen och en del elever är uppgivna och ser sig själva som offer. Jag har inte låtit eleverna få ha kvar ”offerkoftan” utan de har fått reflektera runt sina egna åsikter och handlingar. Hjälper jag till vid ryktesspridning? Vad är viktigt för mig? Hur vill jag uppfostra mina barn? Förhoppningen är att våra samtal om individens egna ansvar, mänskliga rättigheter och vad som gäller i Sverige har sått små frön och ett hopp om att förändring är möjlig.

- Alla elever ska känna sig fria att prata om vad de vill och att inga frågor är dumma eller konstiga.

Att arbeta med *Stjärnlösa nätter* fungerade som en dörröppnare för många olika samtal och diskussioner:

- Vad är en kultur? Kan en kultur förändras?
- Vem ansvarar för att rykten sprids?
- Samkönade äktenskap och HBT-personer, hur vill du vara som förälder?
- Hur är en bra man? Hur är en bra kvinna? Skillnader mellan tjejer och killar?
- Om du gifter dig med en som familjen väljer, hur kommer du vara som förälder då?
- Varför är det så viktigt att tjejer ska vara oskuld? Är blod ett bevis på heder och oskuld? Mödomshinnan är en myt.
- Ungdomar och ansvar i frihet. Hur visar man kärlek? Vad är en hora?

- Alla elever ska utveckla språket genom läsning och eller genom att lyssna på boken.

”Det var min första bok som jag har läst ut. För mig var det bra att jag ville fortsätta läsa för att veta vad som kommer hända med Amárs situation. Jag blev nyfiken och ville inte sluta läsa.”

Det stora intresset för berättelsen i boken fick eleverna att läsa, trots att många från början inte trodde att de skulle klara av att läsa en bok på 250 sidor. De som snabbast läste ut boken ville direkt efteråt börja läsa en ny bok. De ville läsa sanna historier som liknade *Stjärnlösa nätter*. Se litteraturlistan för att få förslag på litteratur.

Självkänslan och ordförrådet har ökat och motståndet mot att läsa har minskat hos flera elever. Läsningen har även resulterat i att eleverna har visat en större lust att skriva.

”Nu när jag har läst boken vet jag att jag kan läsa en bok på svenska. Innan trodde jag inte att jag skulle klara det. Nu vet jag att jag kan göra saker, om jag vill. Det kanske kommer ta tid och det kanske är jobbigt men jag har tålamod, tid och vilja. Nu har jag bättre självförtroende och jag ser mig som en läsare. Så har jag lärt mig många ord som jag aldrig har hört.”

”När jag såg boken så tänkte jag att den var för svår och lång och att jag aldrig kommer att orka läsa boken. Men jag läste verkligen ut boken, den var otroligt bra. Det kändes toppenbra när jag hade läst ut den. Jag har lärt mig att man ska tro på sig själv och att man ska våga säga nej till familjen.”

- Alla elever ska känna att de är viktiga och en del av vårt samhälle.

Genom att använda *Stjärnlösa nätter* i skolan visade jag att jag inte blundar för att ungdomar riskerar bli bortgifta eller redan är bortgifta. Eleverna fick möjlighet att arbeta med frågor som berör och engagerar. I elevernas recensioner framkom det hur viktig de tycker att boken är och de rekommenderar andra att läsa den.

”Det är bra att andra människor läser den här boken, inte bara elever, för att dom får veta om andra kulturer och förstå vad andra kulturer har för tradition. Jag skulle rekommendera boken till svenskar för att vi har olika traditioner och dom kan förstå och veta hur det fungerar i andra familjer. Boken får betyget fem av fem för att jag tycker att den var lärorik och spännande och den har ett viktigt innehåll.”

”Jag rekommenderar boken till alla som har upplevt samma sak som Amár, och svenska folket som vill förstå varför dom flesta utlänningar är tvungna att följa sina föräldrars regler och blir tvingade till saker dom inte vill, det är för att man kan hamna i sådana situationer som man inte kan ta sig ur.”

”Jag tycker att de föräldrar som vill att deras barn ska gifta sig med en person som de väljer och de som vill bestämma över sina barn, även när de är vuxna, ska läsa boken. Dessutom tycker jag att ungdomar ska läsa den.”

AHA-UPPLEVELSER

I samtalen framkom att ett par elever tyckte att det bästa med boken var att Amár gifte sig med sin kusin Amina, att han lyssnade på sin pappa och släktingarna och sedan gjorde som de ville. Detta förvånade mig eftersom det här var två killar som båda hade uttryckt ett missnöje med och en oro för att deras respektive familjer vill vara med och bestämma vem som är lämplig att gifta sig med. Jag bad eleverna utveckla sin ståndpunkt, att det bästa var att Amár gifte sig mot sin vilja, med tanke på vad äktenskapet fick för konsekvenser (lögner, svek, självmordsförsök och skilsmässa). Det visade sig att de inte kunde förklara hur de menade, de hade inga argument.

Att dessa killar inte kopplade ihop sina egna känslor och erfarenheter med Amárs situation var en aha-upplevelse för mig. Trodde de att jag, som vuxen och lärare, ville höra att det bästa är att göra som de

vuxna befaller och därmed visa respekt? Jag tror det, och det är en anledning till att det är så viktigt att informera om rättigheten att få vara subjekt, att träna eleverna att tänka självständigt så att de ska kunna ta eget ansvar och börja styra sina liv i den riktning de själva vill.

En annan aha-upplevelse fick jag i slutet av vårterminen 2011. En av eleverna som hade läst *Stjärnlösa nätter* och som jag hade fått möjlighet att lära känna under ett läsår som en aktiv elev som gärna deltog i diskussioner och samtal sa:

”Jag förstår inte vad ni i Sverige håller på med. Hur kan ni skicka polisen till en familj och tro att ni kan bestämma vad som är rätt och fel? I hemmet är det familjen som bestämmer. En pappa har rätt att döda sin dotter om hon har gjort fel.”

Uttalandet gjorde mig kall inombords samtidigt som jag är tacksam att han vågade uttala det han tänkte, för hur skulle jag annars veta att sådana här tankar och åsikter finns bland mina elever? När jag ställde frågor till eleven för att hjälpa honom att utveckla sitt resonemang, ville han inte prata med mig med hänvisning till att jag inte förstår för att jag är kvinna och uppvuxen i Sverige. Däremot kunde eleven tänka sig att prata med en man uppvuxen i mellanöstern.

I ett samtal om det nya lagförslaget om kriminalisering av tvångs gifte som kom i maj kom vi in på hindersprövning och jag berättade att myndigheterna undersöker så att båda parter är ogifta. En elev som har varit i Sverige i cirka fyra år utbrister ”Va, får man inte vara gift med flera? Är det olagligt i Sverige?” Visst kände hon till att kristna inte gifter sig med flera men att det var olagligt det hade hon ingen aning om. Jag lärde mig att aldrig utgå från att eleverna känner till hur det fungerar och vad som gäller i Sverige.

Slutligen ytterligare tre aha-upplevelser.

- Många elever har aldrig tänkt på att killar också kan bli bortgifta.
- Att elever från Sydostasien, som kommer från länder som vanligen inte räknas som länder med hederskulturer, var mycket intresserad av boken. För dessa elever är det inte självklart att själv få välja partner och vem de ska gifta sig med.
- Elever tar inte illa upp om jag frågar ”Ska du bli bortgift?”. Det som skulle kunna uppfattas som ett påhopp och en anklagelse verkar istället uppfattas som omtanke och öppnar upp för samtal. Eleverna vill prata om de här frågorna.

UTMANINGAR OCH SVÅRIGHETER

Att möta elever som inte har fått möjlighet att träna sig i att tänka själva, att dra slutsatser och att ifrågasätta de sanningar som omger dem är en utmaning för mig. Trots att jag försöker hålla sinnet öppet och flexibelt och inte på förhand ha föreställningar om vilka mina elever är och vad de tycker och tänker får jag ofta uppleva en känsla av ”oj, det är så starka krafter” och ”vi får inte vara tysta om det här”.

Samtal om rättigheten till sin kropp och sexualitet

Ett ämne som återkommer ofta i klassrummet är rättigheten till sin kropp och sexualitet, om oskuld, kontroll av tjejer, horor och ryktesspridning. Till vilken nytta undrar jag ibland eftersom det verkar som om det inte har någon betydelse hur mycket vi än pratar om detta. Tjejerna skruvar på sig och är tysta medan killarna sträcker på sig och upprepar sina övertygelser utan att visa någon som helst förmåga till att kunna byta perspektiv. Uppfattningen om oskulder och horor har gått i arv i generationer och inte vet jag om och hur vi kan ändra den.

Frågor som rör tjejers och kvinnors rätt till sina kroppar och sin sexualitet väcker starka krafter. Många av barnen, bland annat från mellanöstern, har lärt sig att tjejer ska vara oskulder när de gifter sig. Detta har inget med religion att göra. Vissa elever hävdar att det är lika viktigt att mannen inte har föräktenskapliga sexuella förbindelser, men de flesta killar jag träffar skrattar lite och rycker på axlarna och medger att alla ser mellan fingrarna när det gäller killar som ”leker lite” innan de gifter sig. Eleverna ifrågasätter inte ojämlikheten mellan könen, i alla fall inte öppet

inför de andra i gruppen, och killarna tar mycket talutrymme medan tjejerna mest sitter tysta.

Oskulden hänger ihop med rädslan för att få ett dåligt rykte. Tjejerna jag möter vet vilka rättigheter de har men är så rädda för att rykten ska börja spridas att de begränsar sig själva och är hela tiden på sin vakt. Att få ett dåligt rykte är lika illa som om tjejen faktiskt i praktiken bryter mot kyskhetskravet. Det innebär att det inte räcker att tjejerna avstår från killar innan de gifter sig, de måste även se till att ingen börjar sprida osanna rykten.

I mötet med det svenska samhället, där det är tillåtet att ha sexuella förbindelser efter du har fyllt 15 år, uppfattar många elever jag möter att tjejerna här är horor. Hora används inte för att benämna en tjej eller kvinna som säljer sex utan för tjejer och kvinnor som är tillsammans med killar (med eller utan sex) innan äktenskapet. En tjej kan kallas hora om hon till exempel pratar och skrattar tillsammans med en kille eller om hon klär sig på ett visst sätt. Det är viktigt att alla i skolan uppmärksammar detta språkbruk och markerar att det inte är tillåtet att kalla någon hora. För en tjej som befinner sig i en hederskontext är det mycket allvarligt om ett rykte uppstår och det kan resultera i att hon utsätts för våld, hot, (ökad) kontroll och bortgifte.

Det är svårt att möta ungdomar som har begränsade livsutrymmen och som accepterar att det är så. De känner till sina rättigheter men verkar inte tycka att dessa angår/gäller dem. Jag upplever att en del elever anser att rättigheterna är till för tjejer som inte vill följa de regler som finns inom familjen och den egna gruppen och därmed anses som ”dåliga” flickor. Att prata om rätten till egen fritid, att få ha kompisar och att alla har rätt till sin egen sexualitet och kropp har visat sig ha feltolkats som att de finns en skyldighet att ha sex. Till exempel:

Elev: Jag vill inte ha sex innan jag gifter mig.

Lärare: Det är helt ok, du behöver inte berätta för mig hur och om du vill ha sex eftersom din sexualitet är privat. Du har rätt att ha sex men även att låta bli.

STÖD OCH INSATSER VID ORO

Om jag märker att en elev behöver hjälp är jag tydlig och berättar för eleven hur jag upplever situationen. Eleven blir alltid erbjuden en tid hos kuratorn. Om en elev inte vill gå till kuratorn kan jag ge eleven telefonnummer och internetadresser som kan användas för att få hjälp och mer information. Kanske behöver eleven mer tid för att samla mod innan samtalet med kuratorn. Jag är extra uppmärksam mot eleven och frågar, ofta, om jag kan hjälpa till med något.

Att ta emot ett förtroende från en elev och sedan behöva lämna över till någon eller några andra är svårt. När jag anmäler oro till socialförvaltningen informerar jag alltid eleven. Det är viktigt att det framkommer i anmälan om en elev befinner sig i en hederskontext så att särskild hänsyn tas till detta. Om du känner oro för en elev men är osäker på vad du ska göra finns människor att rådfråga, vänd dig till skolledning, skolhälsovården, socialtjänsten eller frivilligorganisationer som arbetar med hedersfrågor. Min erfarenhet är att eleverna uppskattar att jag anmäler eftersom det är en form av bekräftelse, samtidigt som de är rädda för konsekvenserna. Efter att ha gjort en anmälan får jag lita på att eleven får hjälp, stöd och skydd.

Något annat som jag upplever är svårt är att mina elever, både tjejer och killar, som ska till sitt hemland på semester inte oroar sig för att de ska råka ut för familjens påtryckningar att gifta sig. Som lärare kan jag utifrån tidigare erfarenheter ibland se sammanhang som den enskilde eleven inte förstår eller förstår ta till sig. Det verkar som om det är svårt att acceptera att det som har hänt andra, till exempel syskon eller kusiner, även kan drabba en själv.

Numera frågar jag alla mina elever vad de ska göra på sommarlovet och om de ska gifta sig. Jag frågar hur de vet att de inte ska gifta sig om de aldrig pratar om det hemma och hur de tror att de ska kunna stå emot ifall det visar sig att släkten och familjen har planer för ett giftermål. Förhoppningsvis har det arbete vi bedriver i skolan sått små frön och kanske kan broschyren *Får jag gifta mig med vem jag vill?* (se även övning 1 *Brev* i övningsdelen), som hela tiden finns tillgänglig och synlig i klassrummet, vara till hjälp för eleverna om de hamnar i knipa. Att inse och acceptera att jag inte kan göra mer nu, det är inte lätt.

Att tala om hedersrelaterade frågor kan vara svårt men för mig är det ännu svårare att låta bli. Om jag är tyst och blundar är det samma sak som att jag tycker att de mänskliga rättigheterna inte gäller alla och det skulle också innebära att jag inte följer skolans värdegrund och uppdrag.

Hur kan jag som lärare stötta elever som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck?

I Skolverkets stödmaterial *Hedersrelaterat våld och förtryck – skolans ansvar och möjligheter* (2010) finns ett antal råd till skolpersonal som möter elever som riskerar att utsättas för hedersrelaterat våld och förtryck. Ett sätt att upptäcka utsatthet är att vara uppmärksam på olika varningstecken. Genom dessa kan personalen få en uppfattning om hur eleven har det.

NÅGRA VARNINGSTECKEN:

- Kontinuerliga somatiska symptom som magvärk, huvudvärk och illamående
- Återkommande frånvaro och skolk
- Rigid kontroll av fritiden, till exempel att eleven inte får delta i aktiviteter utanför skolan, eller att eleven är rädd att inte passa tiden när hon går hem från skolan
- Få eller inga kamratkontakter utanför skolan
- Avsaknad av vuxna stödpersoner utanför familjen
- Föräldrar som drar sig undan alla kontakt med skolan och föräldrar som motsätter sig stödinsatser från skolans sida
- Konkreta planer på äktenskap mot elevens vilja
- Oro över att familjen ska få reda på att man är homosexuell, bisexuell eller transperson
- Självordstankar
- Eleven rymmer hemifrån
- Önskan om att "återställa" sin "mödomshinna"/slidkrans
- Graviditet
- Sexuella trakasserier
- Synliga skador av våld

AVSLUTANDE ORD

Under mina år som lärare på IV, IVIK och nu Individuellt alternativ har jag träffat Amár, Amina och Shilan från *Stjärnlösa nätter* men i min värld har de andra namn. Att hitta arbetssätt för att stärka ungdomarna och informera dem om rättigheter och skyldigheter som väcker elevernas nyfikenhet och engagemang är mycket viktigt.

Tre gånger har vi haft projektet *Det handlar om kärlek* på min skola. Läs mer om projektet och konceptet *Kärleken är fri* på www.dinarattigheter.se. Det har varit oerhört lärorikt för mig att ta del av projektet och allt som händer i mötena mellan de olika aktörerna (t.ex. polisen, Rädda Barnen, tjejjouren och socialen) och eleverna. Under projektveckan blir eleverna bekräftade, de får uppleva att de är viktiga genom att många olika personer kommer till skolan och tar sig tid att berätta om mänskliga rättigheter, att kärleken är fri och att det finns hjälp, skydd och stöd att få för de som behöver. Den här positiva upplevelsen lämnar ringar på vattnet och skapar en grund för fortsatt arbete.

Tack vare att Arkan Asaad har haft modet att berätta sin historia genom att skriva om Amár i *Stjärnlösa nätter* finns nu en bok att använda i det förebyggande arbetet mot våld och förtryck i hederns namn och mot tvångs- och barnäktenskap som enligt min erfarenhet fungerar mycket bra. Berättelsen i boken väcker elevernas känslor och de upplever att det är meningsfullt att arbeta med den för att innehållet är viktigt och på riktigt. Elever som annars inte läser sitter lutade över boken, timme ut och timme in. Att boken lockar till läsning är en förutsättning för att använda den.

Att det är en kille som är huvudperson gör att killar vill läsa boken och jag tror inte att intresset hade varit lika stort för boken om det var en tjej som berättade sin historia. Även om det är en manlig huvudperson finns det många kvinnor i boken och deras perspektiv kan lyftas fram: mamman som lämnade familjen i och med skilsmässan, syster Thalia, farmodern, fastrarna, kusin Amina, flickvännen Shilan och styvmamman. Bland mina elever har intresset för mamman och Amina varit stort. Hur mår mamman nu? Är hon tillsammans med pappan igen? Vad gör Amina? Vad hände med henne när

hon kom tillbaka till Irak? Många elever tar avstånd från Amárs behandling av Amina men de reflekterar inte över vad han utsatte Shilan för.

En viktig och intressant fråga att ta upp med eleverna är huruvida det är möjligt för en tjej eller kvinna att göra som Arkan: skriva en bok om att bli bortgift, gå en annan väg än den familjen vill, skilja sig och sedan föreläsa om detta för tusentals människor, i sitt eget namn, och ha fortsatt kontakt med familjen?

Om du tycker att det känns svårt att arbeta med frågor som rör heder, våld, tvång och förtryck kanske det blir lättare om du har barnkonventionen och de mänskliga rättigheterna i bakhuvudet. Behöver du mer kunskap för att veta hur du ska möta elever som lever i en hederskontext kan du ta upp det med skolledningen och skolhälsovården.

Min förhoppning är att det här utbildningsmaterialet ska ge inspiration och underlätta för alla som vill använda *Stjärnlösa nätter* i eller utanför skolan. ■

Anette Franzén

DEL 2

- SAMMANFATTNING AV BOKENS OLIKA KAPITEL

För att förenkla arbetet med boken har jag sammanfattat de olika kapitlen och skrivit förslag på frågor och övningar som kan användas. Det är inte nödvändigt att läsa hela boken, det går att använda utdrag, citat, sammanfattningar eller återberättelser. Bokens kapitel är onummerade, men jag har valt att ge dem nummer i den här sammanfattningen för enkelhetens skull.

KAPITEL 1 s 5-14

Amár är 19 år och nyss hemkommen från USA där han har arbetat som lägerledare för barn. Han åkte dit i tron att han skulle kunna förändra världen och att hot och lite rytande skulle fungera för att leda barnen men för att nå barnen behövde han byta taktik. Amár inser att han själv har saknat en pappa som lyssnade och som kunde leda honom. Det framkommer att Amár har fått stryk hemma under sin uppväxt.

Allt stryk jag och syrran fick gjorde oss bara starkare. Vi visste redan från barnsben att det inte var normalt att få stryk hemma, så vi snackade aldrig om det med våra kompisar. Det var något bara hon och jag delade. s 8

Ett barndomsminne av en familjemiddag återges. Mamman förbereder middagen under flera timmar. Pappan vill att hon genast ska duka av efter de har ätit men mamman undrar varför han behandlar henne som en slav och hon trotsar pappans auktoritet. Då brakar det loss ordentligt.

- Amár trodde det skulle vara lätt att arbeta som lägerledare, vad fick honom att tro det?
- Under tiden i USA förändrades Amár, på vilket sätt?
- Hur fungerade det i Amárs familj när han växte upp?
- Hur skulle du beskriva Amárs känslor för sin pappa?
- Hur vill du vara som förälder?

I övningsdelen finns även övning 11 *Familjemiddag* med frågor till s 11-14.

KAPITEL 2 s 15-24

Amár återvänder till Sverige efter året som lägerledare i USA. Konflikterna med pappan är många och Amár blir ombedd att lämna hemmet och får hjälp av socialen att skaffa en bostad. Pappan och Amár återförenas dock och planer inför en semesterresa till Irak tar fart.

s 16-17 Skillnader mellan pappans och Amárs uppväxt och förutsättningar.

s 18-19 Amár berättar om känslorna för mamman som lämnat familjen.

KAPITEL 3 s 25-37

En lång bilresa till Irak börjar närma sig sitt slut och de första dagarna där innebär bland annat möten med släktingar och landet som Amár inte har besökt på många år. Kapitlet avslutas med exempel på fasterns och Amárs diskussioner om olika könsroller.

s 28-30 Kulturkrock: snabbmat

s 32-33 Kulturkrock: personlig hygien

s 34-37 Kulturkrock: kvinnans roll

KAPITEL 4 s 38-51

Amár reser till Erbil med sin farbror Reza för att sälja bilen. De besöker faster Nora med familj och Amár träffar sin kusin Amina för första gången på många år. Samvaron med släktingarna väcker känslor hos Amár. Han upplever sin omgivning och jämför den med det liv han

har i Sverige. Det visar sig att släktingarna tycker att Amár är giftasvuxen, något som Amár själv inte håller med om. Något är på gång, det märker Amár när han hör sitt namn i pappans och släktingarnas viskningar.

s 38-39 Kulturkrock klädkoder: Amár har på sig ett tigt linne och blir uttittad.

s 44-51 Samhörigheten med släktingar beskrivs och giftermål blir ett samtalsämne.

KAPITEL 5 s 52-64

Pappan söker upp sin son och börjar prata om att han ska växa upp, bli en man och gifta sig. Amár märker att allt är annorlunda nu bland släktingarna, han känner inte igen pappans tankegångar. Isoleringen och utfrysningen av Amár tar fart. Fastrarna söker upp Amár och berättar att de vill att han och kusin Amina ska gifta sig. Amár blir först chockad, sedan arg. Han är besviken på sin pappa som har försatt honom i den här situationen. Den enda som Amár tror kan hjälpa honom är mamman.

- Vad kan Amár göra när han förstår att de vill att han ska gifta sig och att de tänker frysa ut honom från gemenskapen om han vägrar?

KAPITEL 6 s 65-66

Jag trodde inte att världen kunde vara så mörk. Min släkt hade låtsats vara mina vänner men tagit min frihet ifrån mig. Hade de sagt vad de hade planerat hade jag varit förberedd, men nu var jag förd bakom ljuset. s 65

Amár beskriver sin längtan och sin tilltro till sin mamma som han inte har träffat på nästan fem år. Han sitter på sitt rum och har inte tillgång till pass, pengar eller nycklar till bilen. Se övning 1 *Brev* och övning 3 *Hitta argument* i övningsdelen.

KAPITEL 7 s 67-78

Det kommer ett telefonsamtal från kusin Samir i England, Aminas bror. Samir ber Amár om en tjänst: Ta hand om min syster, låt henne inte bli ledsen. Amár minns barndomen och lekar med kusinerna Samir och Amina. Stark syskonkärlek skildras. En krossad ruta vid lek resulterar i en lögn och våld mot barn. Amár beskriver insikten om att kusinerna var riktigt fattiga, något han inte sett tidigare.

Samtal mellan Amár och pappan. Argument från pappans sida för att Amár ska gifta sig med Amina. Amár ger svar på tal. Samtalet slutar med hårda ord och pappan slår och spottar på sin son.

- Vet Samir om att hans familj vill att Amár ska gifta sig med Amina?

- Om Samir känner till planerna på giftermål, vem/vilka kommer han då ge sitt stöd, tror du? Familjen som vill att de ska gifta sig eller Amár som inte vill?

- Hur visar sig syskonkärlek?

- Samir ljög för att skydda Amár. Vad innebar lögnen för Amárs del?

- Samir vill inte att Amina ska gråta. Det finns många uppfattningar om hur och när man ska gråta eller inte. Hur ser du på det? Vad händer om barn inte får gråta, tror du?

- Det finns de som menar att barn som är ledsna och inte får visa sorg blir arga och barn som är arga men som inte får visa ilska blir ledsna. Vad tror du? Hur var det för dig när du växte upp? Finns det skillnader mellan tjejer och killar, kvinnor och män?

- Vad är viktigt för pappan?

- Vad är viktigt för Amár?

- Vilka ord kan användas för att beskriva hur Amár känner sig?

Se övning 4 *Informera om Barnkonventionen* i övningsdelen.

KAPITEL 8 s 79-82

Pappan fick hjärtproblem dagen efter bråket med sonen och hamnade på sjukhus. En ny situation uppstår i huset då oron sprider sig för pappans hälsa. Amárs känslor för pappan beskrivs.

- Hur reagerar Amár när pappan blir sjuk?

- Att människor förändras i kris (sjukdomar, olyckor, dödsfall) är något som ofta beskrivs i böcker och filmer. Hur är det i verkligheten?

KAPITEL 9 s 83-95

Amár och släktingarna åker till Erbil för att pappan ska få lugn och ro. Amár får skulden för pappans ohälsa. Impulsivt tar han med sig Amina in i ett rum för att ställa henne mot väggen, en handling som resulterar i att han kapitulerar: de ska gifta sig. Amár välkomnar den positiva responsen från släkten och njuter av att vara en i gemenskapen igen samtidigt som han förlorar sig själv. Efter en natt på en stol utomhus vaknar Amár upp och förstår av fastrarnas prat att giftermålet kommer att ske redan dagen efter och att det var dags att köpa ringar och bröllopskläder. Han inser att han måste säga att han ångrar sig. Då kommer pappan och kramar och gratulerar sin son. Amár förstår att han inte kan ångra sig och stängde av känslorna.

s 83 Kulturkrock: respektera föräldrar, uppförande

s 84 Skuldbeläggande av Amár

- Hur tänker Amina om giftermålet?
- Om hon hade växt upp i Sverige, hur tror du att hon hade tänkt då?
- Amár upplever att kroppen reagerar på olika sätt på grund av allt som händer runt honom. Vilka fysiska reaktioner kan du hitta och vilken känsla beskriver reaktionen bäst? Exempel: "Det kokade i min kropp när jag hörde vad hon sade om min mamma" - ilska s 86

KAPITEL 10 s 96-108

Amár, Amina och faster Nora ska köpa ringar och kläder men kommer hem tomhänta. Amár räknar dagarna tills de ska hem till Sverige och tror och hoppas att de inte kommer hinna med ett bröllop. Dagen efter går han ut och spelar fotboll med grannbarnen. Han håller sig hemifrån hela dagen. När han kommer hem på kvällen har bröllopsgästerna redan anlänt och han avger löften att ta hand om Amina till Aminas pappa på arabiska som han inte förstår genom att upprepa imamens ord. Han skriver under ett papper som är ett kontrakt, inte heller det förstår han. Ute i trädgården väntar kvinnorna och Amina. De är nu gifta och gästerna stod på kö för att gratulera, han ler inte en enda gång och känner sig våldtagen. Han lämnar bröllopet och ingen reagerar på att hans stol står tom. Han somnar ensam med en kudde våt av tårar.

- Tänk dig att du är Amár på bröllopskvällen. Skriv ett brev till Amina och förklara varför du lämnade bröllopet.

KAPITEL 11 s 109-113

Dagen efter bröllopet åker pappan och Amár till stan. Pappan pratar om ett hotell och att Amár ska göra Amina gravid. Amár är chockad, de har aldrig pratat om

sex och nu pratar de om Amina som båda känner. Det blir inget hotellbesök och det är dags att återvända till Sverige. Amár kan inte vänta på att få komma hem till kompisarna, fester och ett nytt liv i Stockholm med siktet inställt på drömyrket: filmregissör. Pappan förklarar sakligt att det kan han glömma eftersom han nu har ansvar för Amina och att det innebär att halva lönen ska skickas till henne och sedan ska han till Migrationsverket för att ordna med uppehållstillstånd. Se övning 7 *Migrationsverket och uppehållstillstånd* i övningsdelen.

KAPITEL 12 s 114-119

Hemma i Sverige är inget som förut. Amár kan inte vara sitt gamla jag med kompisarna och skäms för att tala om att han har gift sig. En kompis frågar vad som hänt och Amár berättar att han är gift men säger inte hela sanningen, han vill inte erkänna att han blivit bortgift. De träffas aldrig igen efter det. Amár flyttar till Stockholm och får jobb på ett poståkeri med bittra, äldre män som kollegor. Livslusten är borta och hälften av pengarna går till Amina i Irak. Pappan beordrar att han ska ta Amina till Syrien där hon ska vänta på sitt uppehållstillstånd och Amár lyder ordern.

KAPITEL 13 s 120-126

Amár reser till Irak för att hämta Amina. Resan blir dramatisk och han får sitta i ett förhörssrum på flygplatsen i Damaskus innan han kan fortsätta med taxi till en gränsbåt. Som tur var träffar han en äldre kurd som kan arabiska och som har gjort samma resa flera gånger och vet hur man gör vid gränsen.

KAPITEL 14 s 127-134

Tillbaka i Irak hemma hos Amina är Amár irriterad över Aminas glädje över att börja ett nytt liv i Europa. De reser till Syrien för att söka uppehållstillstånd på Sveriges Ambassad. Amár får veta att det kan ta upp till två år

innan Amina får komma till Sverige och en känsla av frihet infinner sig, trots att han förstår att den är tidsbegränsad. Amina ska bo tillsammans med tre andra kurdiska tjejer som också väntar på att få resa till sina män. Se övning 7 *Migration och uppehållstillstånd* i övningsdelen.

KAPITEL 15 s 135-144

Tiden i frihet inleds med mycket festande och olika tjejer. En dag tar det stopp, han ser sin pappa i sin egen spegelbild och efter det dricker han inte en droppe till. Han börjar chatta med en tjej, Shilan, och de blir förälskade i varandra. Amár ljugar för pappan, Shilan, Amina och för sig själv.

Samir, Aminas bror, börjar ringa från England för att höra sig för hur det går med att få Amina till Sverige. Amár ljugar även för honom och säger att han gör allt han kan. Aminas föräldrar ringer till Amárs pappa och klagar och pappan vill att Amár ska åka till Syrien igen för att lugna ner alla och visa att han bryr sig om sin fru. Till Shilan säger han att han ska på bröllopet i Turkiet.

KAPITEL 16 s 145-156

Amina undrar varför inte Amár vill kyssa henne, de har ju varit gifta i 1,5 år. Han förklarar att de ska ta en sak i taget, att hon först ska få uppehållstillstånd. Amina har varit på intervju och har antecknat frågorna så att det ska bli rätt för Amár när han ska på sin intervju. Amina känner att det är något som är fel och Amár blir bara irriterad på att hon behandlar honom så väl. Amár längtar efter Shilan och tanken på henne får honom att stå ut. När dagen för Amárs avresa kommer pratar Amina och Amár knappt med varandra. Amina gråter och räds-lan för att han inte ska återvända avslöjas i hennes ögon.

KAPITEL 17 s 157-170

Shilan och Amár är kära och Amár har välkomnats in i hennes familj. Shilan undrar om Amárs pappa ska tycka om henne, och Amár ljugar och säger att det kommer han så klart medan han förstår att pappan skulle döda Amár om det kom fram att han var tillsammans med Shilan. För att vara tillsammans med Amár så mycket som möjligt skolkar Shilan allt oftare från skolan och CSN meddelar att de ska dra in hennes bidrag och IG-varningar skickas hem.

Amár får ett brev från Migrationsverket med en kallelse till intervju. Under intervjun kommer sanningen fram och Amár berättar allt för handläggaren, efteråt blir han galen av rädsla när han tänker på vad som kommer hända om det här kommer ut till släkten. Handläggaren

och chefen, som har blivit inkallad till intervjun, försäkrar Amár att de ska hjälpa honom och att allt ska ordna sig. När Amár lämnar intervjun har sorgen släppts och han känner en ilning av glädje. Pappan ringer på mobilen och undrar hur det gick på intervjun och Amár ljugar, vilket han gör igen när han ringer Amina en timme senare och berättar. Hemma i lägenheten väntar Shilan och Amár överöser henne med kärlek. Se övning 7 *Migrationsverket och uppehållstillstånd* i övningsdelen.

KAPITEL 18 s 171-179

Några dagar efter intervjun får Amár ett samtal från chefen på Migrationsverket. De har haft ett möte och har beslutat att Amina ska få avslag men att orsaken skulle stå i beslutet: att Amár blivit tvingad att gifta sig med kusinen och att han älskar och är tillsammans med Shilan. Amár blir bestört och försöker få dem att inse att de kommer få Aminas blod på sina händer, att han själv kommer dödas och att släkten kommer börja ett krig. Efter telefonsamtalet hamnade Amár i en djup depression och hade ingen att dela sina mörka tankar med. Till slut berättar han för Shilan om sin situation trots att han riskerade att hon skulle överge honom när sanningen kom fram. Shilan tar det bättre än han trodde och de pratar om att åka till Turkiet där Shilans familj har ett hus. Amár är övertygad om att Shilan och han själv ska klara av det här tillsammans.

KAPITEL 19 s 180-197

Shilan och Amár är i Turkiet och Amár får uppleva familjekärlek, något han inte har förstått innebörden av tidigare. Pappan har fått tag i Amárs nya mobilnummer och till slut svarar Amár. Pappan är vild av hat mot sin son och Shilan övertalar Amár att sluta fly och åka hem till Sverige. Hemma igen träffar Amár sin syster Thalia och hon har inget till övers för sin bror och hans val.

Eftersom pappan insjuknar igen åker Amár till pappans hem där han möts av pappans raseri. Pappa säger att Amár måste gå till Migrationsverket och ta tillbaka det han sagt, att det var Shilan som förvidrat huvudet på honom. Amina måste till Sverige och pappan kan ta hand om henne, allt är bättre än en skilsmässa. Springande från pappans hem förstår Amár att allt blir värre om han hade stannat, både för honom själv och för pappan.

s 187-189 Systemen dömer Amár och lägger skuld på honom.

s 188 Ultimatum: Antingen ett önskat äktenskap med familjen i behåll eller frihet utan familj.

s 189-190 Pappans hälsa - alkoholism, rökning.

s 195-196 Våldsamt hat, raseri och hot.

- Vem bär skulden för pappans ohälsa?
- Vad händer med Amár när pappan är sjuk?

KAPITEL 20 s 198-202

Samir hjälper Amár att skriva ett brev till Migrationsverket för att få dem att ändra sitt beslut. Strax efteråt kommer ett chockbesked att Samir omkommit i en bilolycka och Amár får ansvaret att ta kistan till Irak via Syrien och Amina. Pappan får Amár att lova att inte berätta för Amina att Samir är död. När Shilan förstår att Amár ska träffa Amina säger hon att han måste berätta för Amina om henne, men Amár tycker inte det är rätt tillfälle. Shilan börjar gråta och säger att han ska göra det rätta om han älskar henne för han kan inte ha två personer i sitt liv, sedan går hon.

- Shilan hotar att lämna Amár, hur ser du på det?

KAPITEL 21 s 203-218

Resan med kistan blir dramatisk med tjafs vid gränsen. Som ett under kommer en kapten och räddar livet på Amár och kusin Evan, som nyss gift sig med Thalia. Amina är orolig för hon får inte tag på Samir. Lögnen bevaras men det blir inte lätt för Amár.

- Varför ber pappan Amár att inte berätta för Amina att hennes bror är död?
- Hur ser du på att Amár håller sitt löfte och inte berättar om Samirs död för Amina?
- Hur skulle du reagera om andra människor bestämde att inte berätta för dig att ett syskon, eller en annan familjemedlem, har dött?

Framme i Syrien möttes jag av min kusin Evan, som också var min nygifta systers man. Thalia hade gift sig av "fri vilja" tidigare samma år. s 204

- Varför tror du Arkan har använt citattecken kring "fri vilja"?
- Det blir problem vid gränsen. Amár inser att han leker med döden när han fortsätter tjafs med den beväpnade gränspolisens men han är trött på allt och är beredd att dö. Har du träffat någon som leker med döden?

KAPITEL 22 s 219-228

Amina och Amár har inte träffats på ett år och Amina har skrivit en lista på saker hon vill göra nu när han är hos henne. Amár åkte till Syrien med tre syften: att transportera Samirs kista, att på pappans begäran ta fler fotografier på sig själv och Amina för att övertyga Migrationsverket om att han älskar sin "fru" samt att på Shilans begäran berätta för Amina om Shilan för att på så sätt få behålla den sistnämnda.

Amárs vistelse hos Amina är destruktiv och sorglig. Han vill inte göra någon illa men förstår att han skadar både Amina och Shilan. Hemma i Sverige igen får han Migrationsverkets slutgiltiga besked: Amina nekas uppehållstillstånd för de tror att familjen har påverkat honom och att han kommer ångra sig igen.

- Amina har väntat i tre år och kan tänka sig att vänta i tre år till. Hur orkar hon, tror du?
- Det framkommer att Amina är självmordsbenägen, hon vill inte leva längre. Skriv ett brev till henne.
- Amárs pappa tycker att Shilan är en hora och en hemförstörare. Han tycker att Shilan bär skulden för att Amár inte vill vara gift med Amina. Shilan visste inte om att Amár var gift eftersom Amár inte berättade något för henne. Hur ser du på Shilans ansvar för det som händer?

Se övning 8 *Tjejer, killar, skam och heder* i övningsdelen.

KAPITEL 23 s 229-236

Amárs pappa vägrar att acceptera den slutgiltiga beskedet från Migrationsverket och Amár ger sig av hem till pappan för att visa brevet. Shilan hör av sig, efter att de inte har haft kontakt på två veckor, och Amár är överlycklig och gör vad som helst för att få träffa henne igen. Efter en minst sagt dramatisk resa från Västerås till Stockholm återförenas de en kort stund för att sedan bryta upp helt. För att vara tillsammans vänder de sina familjer ryggen men nu har de kulturella värderingarna hunnit ifatt dem och Shilan menar att det medför otur att par inte har familjen med sig i sin kärlek, Amár håller med henne.

- Om det innebär otur för ett par om familjen inte tycker om deras kärlek betyder det att det innebär tur om familjen tycker att deras kärlek är bra? Vad tror du?
- Hur skulle du göra om du behövde välja mellan din stora kärlek och din familj?

- Hur var det för dina föräldrar?

KAPITEL 24 s 237-239

"Jag hade aldrig varit kapten över mitt eget skepp. Var det här det enda liv Gud hade att bjuda på? I så fall kunde han få det tillbaka. Jag ville inte ha det. Det var önskat." s 237

Amár vill inte leva längre. Shilan är borta nu, hon orkade inte ta emot beskyllningarna från Amárs familj längre, hon ville vara en del av familjen men det var hon som var syndabocken. Pappan fortsätter tjata om att Amina kan komma till Sverige. Aminas föräldrar hotar Amár till livet. Amina försöker ta sitt liv med kniv eller sömnbatter. Med foten på gaspedalen styr han bilen mot ett dike och en, som han tror, säker död.

KAPITEL 25 s 240 - 246

Fast vid slangar och i gips vaknar Amár upp på sjukhuset och önskar att han inte hade överlevt. Sjukhuset kontaktar de anhöriga men ingen kommer och hälsar på eller ringer och frågar hur han mår.

För dem jag älskat var jag ingen. Död eller levande kvittade. Utan uppmärksamhet och omsorg från sin familj, sina nära och kära, dör man inombords. s 241

Till slut ringer pappan och säger till sin son att ta ett lån på 150 000 kronor för att betala skadestånd till Aminas föräldrar, enligt skilsmässolagen. Pappan ska resa till Syrien och ta med Amina hem till föräldrarna. Denna utväg är möjlig eftersom Amina fortfarande är oskuld, Amár har inte rört henne. Ett ultimatum finns: Sätt inte din fot i Kurdistan igen. Om Amár gör det kan de inte "garantera hans säkerhet". Se övning 8 *Tjejer, killar, skam och heder* i övningsdelen.

DEL 3 - ÖVNINGAR

Hej vännen!

Nu är vi framme i Irak och resan gick bra. Tyvärr har det hänt något hemskt! Jag har svårt att förstå att det är sant och att det här händer mig. Min pappa och mina fastrar har bestämt att jag ska gifta mig med Amina som är min kusin. Jag älskar henne som en syster och vi lekte när vi var små men jag är inte kär i henne! Jag är för ung för att gifta mig!

Jag är ensam i min egen familj. Ingen pratar med mig och de bjuder inte mig när de ska äta. Jag ber mina syskon hämta mat till mig men fastrarna skvallrar för pappa och nu får de inte röra kylskåpet. Pappa köper fina leksaker och kläder till mina syskon men han visar inget intresse för mig. Jag försöker räkna dagarna tills vi ska åka hem. Jag vet inte ens om jag får åka hem för pappa har all makt över mig. Han har mina pengar, mitt pass och nycklarna till min bil.

Om jag ska gifta mig ska det vara av kärlek och det ska vara mitt eget val! Att gifta sig är ett av livets viktigaste beslut tycker jag. Det är alldeles för tidigt att gifta sig, jag vill åka hem och leva min dröm, jag vill bli något! Jag hoppas att de ska förstå mig men det gör de inte.

Nu är jag chockad och rädd. Jag rasar i vikt och känner mig apatisk. Mamma har jag inte pratat med på snart fem år. Jag vet att hon skulle förstå mig men hur ska jag få tag på henne? Jag vet inte vad jag ska göra? Hur ska jag få min släkt att respektera min vilja att inte gifta mig?

Snälla hjälp mig!
Din vän Amár

ÖVNING 1 - BREV

För att ta reda på hur eleverna såg på Amárs situation i Irak, när han förstod att släkten planerade bröllop, använde jag mig av ett brev. Jag ville även undersöka hur eleverna uppfattade Amárs möjligheter att agera och om det fanns hjälp att få.

Brevet, som jag skrev, är från Amár till en vän. Amár berättar hur han har det och ber vännen om hjälp och råd. Brevet delades ut till var och en av eleverna och de fick rollen som Amárs vän. Eleverna levde sig in i situationen och tog sig an uppgiften med ett stort engagemang och allvar. Det kändes på riktigt fast Amár är en fiktiv person i en roman. Den här uppgiften passade alla elever, även de som motvilligt skriver i vanliga fall.

Informera eleverna att det är svårt att hjälpa personer som befinner sig utanför Sverige eftersom olika länder kan ha olika lagstiftning. Informationen nedan är hämtad från www.dinarattigheter.se och kan med fördel användas för att informera om vad som gäller i Sverige.

Vad säger lagen om giftermål?

Du har alltid rätt att säga nej till giftermål om du inte vill gifta dig. Att hota eller tvinga någon med våld, att gifta sig är olagligt.

De två som gifter sig måste båda vara med vid bröllopet och ge sitt samtycke till att gifta sig. Svenska myndigheter kan vägra att erkänna ett utländskt äktenskap som ingåtts under tvång. Men har man redan gift sig är det

ofta svårt att bevisa i domstol att det skedde under tvång. Därför är det viktigt att säga ifrån innan och att komma ihåg att man då har lagen på sin sida.

Du måste vara 18 år för att få gifta dig. I vissa fall kan personer mellan 16 och 18 år kan få gifta sig men då krävs ett tillstånd från länsstyrelsen. Det är få tillstånd som ges för att barn ska få gifta sig i Sverige. Att vara under 18 år är ett så kallat äktenskapshinder, enligt äktenskapsbalken 2 kap 1 §.

Om man redan är gift med en person får man inte gifta sig med någon annan utan att först skilja sig. Är man redan gift kan man alltid skilja sig i Sverige, men det är inte säkert att det går att få en utländsk skilsmässa.

<http://www.dinarattigheter.se/vad-sager-lagen/vad-sager-lagen-om-att-gifta-sig>

Checklista för de som känner oro

Det finns en checklista för de som känner oro i samband med en utlandsresa i en broschyr som heter *Får jag gifta mig med vem jag vill?* Broschyren är en del av ett samarbete mellan Ungdomsstyrelsen, Ungdomsmottagningen på nätet och projektet *Det handlar om kärlek* som bland annat Rädda Barnen och Länsstyrelsen Östergötland står bakom. Den kan beställas gratis på Ungdomsstyrelsens hemsida www.ungdomsstyrelsen.se eller hämtas som pdf. Broschyren finns även på arabiska, dari, engelska, kurmandji, persiska, romani, somaliska, sorani och turkiska.

Det är viktigt att ta med sig ett extra simkort och mobil. Checklistan ser ut så här:

Kontakta

- någon som jag litar på
- socialtjänsten
- polisen

Att säga till personen

- när jag ska komma hem (datum)
- att han eller hon ska kontakta kommunen om jag inte är hemma då
- att han eller hon ska kontakta svenska ambassaden i det land jag är i om jag inte är hemma då.

Ge personen

- en kopia på mitt pass
- mitt telefonnummer
- min mejladress

Kom ihåg att ta med telefonnummer och mejl till

- personen jag har pratat med
- släkt och vänner som kan hjälpa mig
- svenska ambassaden

Här är ett brev till Arkan som skrevs när en elev hade läst ut boken. Eleven identifierade sig med Amár och intresset för vad som hände sedan delades med många andra elever.

Hej Arkan!

Jag har läst din bok och tycker den är jätte intressant och bra. Jag vet hur det är att ha en familj som har regler och bestämmer hela tiden vad man ska göra och bestämmer över hur man ska ha det i sitt liv, så är min familj också. Det är därför jag förstår hur Amár kände. Det som hände med Amár var verkligen jätte synd, den situationen han var i var verkligen hemsk.

Det med att föräldrar vill gifta bort sina barn till deras kusiner är helt fel, dom tror att det är bättre att gifta bort sina barn till någon i släkten än till en främling. Mina föräldrar vill också att alla mina syskon och jag ska gifta oss med någon i släkten. En av mina systrar har gjort det och deras liv är verkligen som helvetet. Dom har flera gånger varit nära att skilja sig, och det är därför det inte finns garanti att man ska ha bättre liv om man gifter sig med någon i släkten. Tur att jag inte har någon kusin i min ålder. Där har jag tur men jag skulle ändå inte ha lyssnat på vad dom skulle säga för det är mitt liv och det är jag som ska leva hela mitt liv med den personen jag gifter mig med. Så borde Amina också ha tänkt och stått emot att gifta sig med Amár. Hon gjorde det för att göra sin hela släkt glad inte för att hon älskade Amár.

Jag har massa frågor som jag undrar över. Det jag undrar är vad Amina gjorde efter hon fick höra att Amár inte ville ha henne och att han ville skilja sig. Blev Amár tillsammans med Shilan igen efter han skilde sig? Ifall han inte blev ihop med Shilan igen så skulle jag vilja veta efter hur lång tid kom han över Shilan och om han nu fortfarande tänker på Shilan? Skulle bli glad ifall du kunde svara på mina frågor.

Hälsningar x

ÖVNING 2 - PMI (FÖR ELEVERNA)

PMI står för plus minus intressant och är ett av Edward de Bonos (2010) många tankeverktyg som är enkelt och kraftfullt att använda. Genom att göra en PMI kan vi undvika att fastna i en uppfattning innan vi har undersökt olika aspekter av en fråga lite närmare. De Bono har funnit att människor ofta låser sig vid en uppfattning utifrån en känsla. Att göra en PMI innebär att man undersöker olika aspekter av en fråga, förslag eller synpunkt genom att rikta uppmärksamheten åt olika håll, vilket har visat sig leda till att den ursprungliga ståndpunkten kan ändra sig (s 27-28). Mitt syfte med att använda PMI med eleverna är främst att lyfta fram och synliggöra deras tankar, åsikter och idéer, att starta diskussioner samt att samla in frågor och synpunkter. PMI tränar mig och eleverna att se saker från olika håll, vi tränar oss i att tänka.

Det är lätt att göra en PMI. Ge eleverna ett papper och dela in det i tre kolumner med rubrikerna Plus, Minus och Intressant. Bestäm något att utgå ifrån, t ex en idé, ett förslag eller ett påstående och bestäm hur lång tid som ska ägnas till de tre olika delarna i PMI:n. Jag brukar ge eleverna två minuter per kategori vilket gör att vi kan börja samtala efter sex minuter.

Så gör du en PMI

1. Förklara för eleverna att de ska skriva ner allt som är bra med ämnet du har valt under en viss tid. Det är viktigt att allt annat än det som är bra skjuts åt sidan. Eleverna ska bara vara fokuserade på det som är bra - plus.
2. Efter den avsatta tiden är slut ska eleverna börja skriva ner allt som är dåligt med ämnet och nu är allt fokus på minusfaktorer.
3. Direkt efter att tiden är slut för minus är det dags att skriva ner allt som är intressant med ämnet. Många tycker att den sista delen är svår, de vet inte vad de ska skriva.
4. Lärarens roll är att hålla koll på tiden och sedan vara samtalsledare. Jag ber eleverna läsa upp vad de har skrivit under respektive rubrik. Vi brukar ta allt plus först, sedan minus och avsluta med intressant

Det är lättare att komma på bra respektive dåliga saker men svårare att skriva ner det man tycker är intressant. Jag uppmuntrar dem att skriva ner vad de tänker på, oavsett vad det är. När eleverna har fått ur sig det som är bra och dåligt med en viss fråga kan andra tankar och funderingar komma fram i den sista delen. När vi nyss hade börjat läsa boken gjorde jag en PMI om vad de tyckte om boken. Det visade sig att eleverna

tyckte det var bra att Arkan skrev om sitt liv, att han delade med sig, att de fick lära sig nya ord och att man får lära sig om olika kulturer. Det som var dåligt var att föräldrarna har skilt sig, att pappan slog och drack. När eleverna fick frihet att skriva ned vad som var intressant eller vad de tänkte på kom drömmar och planer för den egna framtiden upp: jobb, egen lägenhet, äktenskap, flytt, resor med mera. En kille från Thailand skrev att han önskade att det skulle vara sommar året om i Sverige och en från Afghanistan skrev att han hade tandvärk och att han ska resa till sin bror i Iran på jullovet. Att göra en PMI i grupp hjälper oss att lära känna och förstå varandra bättre.

PMI står för plus minus intressant och är ett av Edward de Bonos (2010) många tankeverktyg som är enkelt och kraftfullt att använda.

Exempel på PMI

Här är ett exempel på en PMI som eleverna gjorde utifrån att Amár gifte sig med Amina, trots att han inte ville.

PLUS	MINUS	INTRESSANT
Familjen respekterade Amár	Han var inte kär	Det var synd om Amár
Amár fick mat	Det resulterade i skilsmässa	Pappan fick hjärtattack men det var inte Amárs fel.
Pappan blev bättre	Han förlorade sin flickvän	Jag tänker på matchen mellan Barca och Real Madrid
Familjen tyckte om honom, han fick känna gemenskap i gruppen	Han förlorade lusten att leva	Jag tänker på mitt möte idag, jag är orolig
De kallade honom för Kak-Amár	Han förlorade sin frihet	Vad ska hända när jag träffar Arkan?
	Amina fick vänta i flera år	Jag är stressad och vill hem och sova
	Amina var fult sminkad och såg ut som en joker	Det är jobbigt när alla pratar
	Pappan fick hjärtattack igen	
	Pappans status sjönk	
	Shilan blev lurad och sårad	

När eleverna har läst upp vad de har skrivit kan vi börja prata. Som lärare försöker jag låta elevernas nyfikenhet och engagemang styra. När vi gjorde PMI:n ovan ägnades en stor del av diskussionen till Aminas sminkning. Hon hade en traditionell sminkning med kraftigt rött läppstift och ljus kräm/puder i ansiktet. Arkan sa att Amina såg ut som en joker. Eleverna diskuterade varför Arkan sa detta. Tyckte han att Amina var ful eller var det traditionen som han ville förlöjliga?

Så här fungerar det med PMI. I förväg vet ingen av oss vad vi ska diskutera. I det här fallet diskuterade vi rätten till sina åsikter, att det inte finns något rätt och fel och att vi ska lyssna på varandra och att lyssna är ett sätt att visa att vi respekterar varandra. Eftersom ett par elever uttryckte ett missnöje med klimatet i klassrummet under kategorin intressant (stress, pratigt) passade det bra att ta upp hur vi är mot varandra och hur man visar respekt i handling.

ÖVNING 3 - HITTA ARGUMENT

Be eleverna att hitta argument för och emot att Amár och Amina ska gifta sig. De kan använda de argument som används i boken men också komma på egna. Eleverna ska sedan markera vilka argument de tycker är bra med (+) och de som är dåliga med (-) och sedan jämföra med en eller flera kamrater.

Amár och Amina ska gifta sig

Argument för...

Argument emot...

Ta tillfället i akt och knyt an till boken. Övningen att hitta argument utifrån något i boken kan göras oavsett om och när eleverna har läst ut boken. Förslag på påståenden att använda för att hitta argument för och emot:

- Man ska gifta sig inom den etniska gruppen
- Kärleken är fri
- Killar har större frihet än tjejer
- Föräldrar ska låta barnen ha kärleksrelationer och själva välja kompisar
- Kusingifte är bäst
- Tjejer ska vara oskulder när de gifter sig
- Killar ska vara oskulder när de gifter sig

ÖVNING 4 - INFORMERA OM BARNKONVENTIONEN

Flera elever som jag har kommit i kontakt med tycker att familjens regler står över landets lagar och regler, att det som händer innanför hemmets väggar är varje familjs ensak. Barn ses som ägodelar och ska rätta sig efter föräldrarna eller andra vuxna. Det är inte självklart för alla att barn har samma rättigheter som vuxna.

A) Läs och fundera på dessa tre påhittade situationer nedan. Diskutera sedan gemensamt i klassrummet eller i grupp.

- En kille sitter på bussen. En man kommer fram och spottar på honom och kallar honom äcklig och kriminell. Är det ok? Vad ska killen göra?
- En kvinna är på väg hem från affären. Två killar knuffar omkull henne och låtsas sparka henne i magen flera gånger. De kallar henne för en ful hora. Är det ok? Vad ska kvinnan göra?
- Ett barn kommer hem från skolan. Pappan är arg och skriker hemska saker till barnet. Pappan drar så hårt i håret att barnet tror att allt hår ska lossna från huvudet. Är det ok? Vad ska barnet göra?

B) Skriv ett brev

När Amár var liten råkade han krossa en glasruta när han lekte med sina kusiner Samir och Amina. Amárs pappa blev vansinnig och för att skydda Amár tog Samir på sig skulden och sa att det var han som hade krossat rutan. Det resulterade i att Samirs pappa Hakim misshandlade Samir våldsamt.

Läs om denna händelse på s 70–72.

Skriv ett brev till Amár, Samir, Casim (Amárs pappa) eller Hakim (Samirs pappa) och berätta vad du tycker om det som hände.

INFORMATION OM BARNKONVENTIONEN

På Rädda Barnens hemsida finns texter om barnkonventionen i olika versioner som kan användas. Den korta versionen finns även översatt till arabiska, engelska, franska och spanska samt en länk till UD:s lättlästa skrift om barnkonventionen.

www.rb.se/vartarbete/barnkonventionen/Pages/default.aspx

Även Barnombudsmannens hemsida kan användas för att ta upp barnkonventionen. Artiklarna har delats in i olika områden som till exempel inflytande, lika värde och skydd och artiklarna har omformulerats för att bli lättare att förstå.

www.barnombudsmannen.se/barnkonventionen/barnkonventionen-for-barn-och-unga

I gratisskriften *Vägen ut från familjevåld* (Olovson, 2011) beskrivs olika typer av våld (psykiskt-, fysiskt-, sexuellt-, socialt-, ekonomiskt- och materiellt våld samt försumelse) på ett mycket bra sätt. Den finns att ladda ner på svenska och arabiska, se litteraturförteckningen.

INFORMATION OM FYSISK OCH PSYKISK MISSHANDEL

För att tydliggöra skillnaden mellan fysisk och psykisk misshandel kan följande avsnitt från www.dinarattigheter.se användas.

Vad är fysisk och psykisk misshandel?

När man talar om våld tänker nog de flesta av oss på handlingar som orsakar smärta och skada på kroppen. Sådant våld kallas fysiskt våld.

Det man kanske inte tänker på är att det finns flera olika handlingar som också är våld. Att bli knuffad en gång upplevs kanske inte som så farligt. Men att bli knuffad dagligen är outhärdligt. Det är samma sak med psykiskt våld. Att bli retad en gång är jobbigt, men att varje dag bli kallad hora, ful eller dum förstör självkänslan.

Fysisk misshandel

Fysisk misshandel innebär att man blir utsatt för våld mot kroppen, av någon eller några personer. Det kan vara knuffar, sparkar, slag eller örfilar. Misshandel är, förutom stöld och inbrott, ett av de mest anmälda personbrotten. År 2007 anmäldes 82 262 fall av misshandel visar

siffror från Brottsförbyggande rådet, Brå. (www.bra.se) Killar som blir utsatta för fysiskt våld blir oftast det på en offentlig plats och av en person de inte känner. När tjejer som blir utsatta för misshandel blir det oftast av en kille som de känner. Ofta är det någon hon är, eller har varit, tillsammans med. År 2010 anmäldes 27 312 misshandelsbrott mot kvinnor från 18 år och uppåt. (www.bra.se)

Psykisk misshandel

Psykisk misshandel kan vara att man blir kränkt genom förnedrande och förolämpande ord, som t ex hora, dum, ful eller äcklig. Det kan också vara kränkande beteenden eller handlingar som att t ex bli hotad eller tvingad att göra saker som känns fel. Det kan handla om att någon slår sönder ens saker för att få en att lyda.

Psykisk misshandel ger inga blåmärken eller andra skador på kroppen. Den kan därför vara svårare att både upptäcka och bevisa, men det är ändå ett lika allvarligt brott som fysisk misshandel. De som utsätter någon för psykisk misshandel gör det för att kontrollera en annan person. Den som blir utsatt får sin självkänsla, sitt jag, sina tankar och känslor kränkta.

Alkohol

Alkohol hör inte automatiskt samman med våld. En del som slår är alkoholister, andra är det inte. Vissa slår bara när de har druckit. Andra slår bara när de är nyktra. Däremot används alkohol ofta som en bortförklaring för att man har slagit någon.

Aga - förbjudet enligt svensk lag

Att slå barn är alltid olagligt i Sverige. 1979 förbjöds allt våld mot barn. Det innebär att föräldrar inte får slå sina barn. Barn är alla människor under 18 år. Sverige var det första landet i världen som förbjöd våld mot barn, så kallad barnaga. I många länder i världen är det fortfarande lagligt att slå barn, t ex i USA och Storbritannien. Våld mot barn finns i alla samhällsklasser, i alla yrkesgrupper och bostadsområden.

LÄS MER PÅ:

www.bra.se, www.umo.se, www.tjejjouren.se, www.bo.se, www.kvinnofridslinjen.se
<http://www.dinarattigheter.se/vad-sager-lagen/vad-ar-fysisk-och-psykisk-misshandel/>

ÖVNING 5 - RECENSION

När eleverna hade läst ut boken hade jag enskilda samtal med var och en. De fick fritt prata om sina intryck och jag ställde frågor för att uppmuntra dem att utveckla sina tankar. I dessa samtal delade många elever med sig av sina tankar om framtiden och sina erfarenheter. Efter samtalen gick vi igenom frågorna som skulle behandlas i den skriftliga recensionen.

1. Titel
2. Författare
3. Handlingen i korthet
4. Vad var bra?
5. Vad var inte bra?
6. Vad var intressant eller konstigt?
7. Hur känns det nu när du har läst ut boken?
8. Vad har du lärt dig genom att läsa den?
9. Vilka tycker du ska läsa boken?
10. Omdöme: ge boken ett betyg och förklara varför

Några av kommentarerna:

”Jag känner så om det skulle bli samma sak med mig att jag blir bortgift, det känns jävligt läskigt. Jag skulle aldrig kunna bo med någon som jag inte ens känner kärlek till. Jag tycker att det är så orättvist för både tjejer och killar.”

”Det som var konstigt för mig var att Amár blev bortgift med sin släkting Amina. Han är kille och jag har aldrig hört eller läst om en kille som blev bortgift, jag har bara hört tjejer som blir bortgifta.”

ÖVNING 6

– GIFT MOT SIN VILJA - HUR GICK DET TILL?

Jag trodde inte att världen kunde vara så mörk. Min släkt hade låtsats vara mina vänner men tagit min frihet ifrån mig. Hade de sagt vad de hade planerat hade jag varit förberedd, men nu var jag förd bakom ljuset. s 65

Amárs släktingar använde olika metoder för att få honom att gifta sig med Amina. s 58-95

A) Att diskutera:

- Hur gjorde släktingarna för att få Amár att gifta sig?
- Vad var svårast för Amár att stå emot?
- Amárs pappa fick en hjärtattack och skulden läggs på Amár. Vilka orsaker kan finnas bakom hjärtattacken? Vems fel är det att pappan får hjärtattack?
- Amina vill följa sin morbrors vilja och hon säger att inget skulle göra morbrodern (Amárs pappa) lyckligare än att se Amár gifta sig med henne. För Amina är det viktigast att familjen är nöjd och glad. Hur påverkas Amár av Aminas sätt att tänka? (s 88)
- Amárs mamma har lämnat pappan och barnen. På vilket sätt pratar släktingarna om mamman? Hur känns det för Amár?
- Har du egna erfarenheter av att någon eller några försöker få dig att göra något du inte vill, eller stoppa dig från att göra något du vill? Vilka metoder används i så fall?
- Kan du tänka dig att ge upp dina drömmar och planer för att familjen ska bli glad?
- Skulle Amárs pappa kunna stå emot sina släktingars vilja att Amár och Amina ska gifta sig, om han skulle vilja det? Vad skulle han säga eller göra i så fall?

B) Metoder för övertalning

Ett annat sätt att arbeta är att presentera metoderna först och ge konkreta exempel från boken. Fördelen med detta sätt är att eleverna inte behöver ha läst boken för att diskutera frågorna. Jag har valt att dela in metoderna i fem grupper: samtal, övertalning, skuld- skambeläggning, utfrysning/isolering samt våld och hot.

Samtal

Släktingarna visade omtanke och förståelse och samtalande med vänlig ton. s 58-60

Kusinen Samir ringde från England och väjde till Amár: ”Snälla, ta hand om min syster Amina. Låt henne inte bli ledsen, jag älskar henne och saknar henne så mycket. Kommer du ihåg när vi tre brukade leka och vilka bus vi gjorde. Glöm aldrig de stunderna.” s 69

Telefonsamtalet kom när Amár var utfrysad från familjens gemenskap. Amár kände sig stärkt och bekräftad eftersom Samir bad att få prata med honom först, innan han pratade med sin mamma och syster. I boken framkommer det inte om Samir var införstådd i familjens planer på att Amina och Amár skulle gifta sig.

Pappan försökte även nå Amár genom att samtala: ”Du vet att jag bryr mig om dig, jag är din far och jag vill ditt bästa. Varför kan du inte prata med mig? Om det är något så kan du prata med mig”, sade han och var plötsligt väldigt försiktig. s 75

Amina berättar varför hon kan tänka sig att gifta sig med Amár, trots att hon inte själv har sagt att hon vill det: ”Jag gör det morbror Casim vill, hans önskan är min lag och jag vet att inget på denna jord skulle göra honom mer lycklig än att se dig vara gift med mig. Det jag önskar är vad min morbror önskar”, sade hon tyst. s 88

Övertalning

”Jag säger att du ska gifta dig med Amina, din kusin, annars kommer du förlora henne. Hon tycker om dig, hon är perfekt för dig, det finns ingen som förtjänar henne mer än du. Det finns många som har frågat efter hennes hand, men det är bara till dig vi ger den och hon har accepterat det. Du behöver inte heller köpa guld till henne”, sade faster Nora. s 61

”Du behöver inte gifta dig med henne nu och ta med henne till Sverige, du kan bara sätta en ring på hennes finger så att du inte förlorar henne till någon annan. Du kan ta henne till Sverige om några år, hon är redo att vänta på dig, och då kommer du ju att vara lite äldre”, sade faster Nora som om vi pratade om ingredienser till hennes bullar. s 62

Kärleken kommer med tiden menar faster Monira. s 63

Skuld- och skambeläggning

”När ska du växa upp? /.../ Skäms du inte över att bete dig som en unge? När ska du börja ta ansvar? Ingen kommer att vilja ha dig.” s 52

”Nej, du fattar inte att det ligger i vår kultur att gifta sig och du är ingen snorunge längre. När jag var i din ålder hade jag två barn och försörjde fyra familjer.” s 53

”Gå och gift dig med en hora i Sverige, som din mamma!” s 77

”Alltihop är ditt fel! Du har bråkat med din far och inte lyssnat, och nu har han fått en hjärtattack. Skäms du inte?” Mina faster skrek med elaka röster. s 79

Jag hade sårat Far och mina släktingar genom att öppna käftan. Jag hade uttryckt mig respektlöst mot Far inför andra. Jag var en skam. Han hade byggt upp en stor respekt för sin person och så kom jag och svor åt honom i hans hus framför hans släktingar. Sådant existerade inte i vår kultur. s 83

”Hans mun är vassare än kniven.” s 84

”En ond mening från Amár och du åldras tio år.” s 84

”Sitt och drick ert te medan morbror Casim ligger sjuk. Ha inte dåligt samvete alls, nej, nej.” s 85

”Gör det inte ont Amár, att du gör så här mot din far?” sade hon och tittade snett på mig. ”Vad menar du?” sade jag tyst. ”Du är hans äldsta son och borde göra allt han säger. Du ska vara tacksam för att han ger dig mat och kläder och tar hand om dig, något inte ens din mamma vill göra, hon lämnade er. Tror du han vill skada dig? Nej, han vill ditt bästa!” Hon pekade på mig med sitt finger. s 85

Det kokade i min kropp när jag hörde vad hon sa om mamma. Men jag höll mig i skinnet, jag höll och höll. ”Om du hade gift dig med Amina hade det här aldrig hänt”, sa hon och vände sig nonchalant mot tv:n. ”Det är säkert din mammas verk det här, det är hon som har sagt till dig hur du ska såra din far på värsta sätt. Du borde skämmas!” s 86

Utfrysning/isolering

Farbror Reza och Amár har bestämt att gå till badet tillsammans, något som Amár ser fram emot mycket. Efter grälet med pappan säger Reza att de inte kan gå till badet. Amár försöker planera in ett badbesök lite senare på dagen men Reza säger att det inte går, att det inte är han som bestämmer. Inte heller kan de gå dagen efter för att Reza ska vara med Amárs pappa då. s 55

Efter pappans och Amárs gräl (då Amár skrek att han aldrig tänkte gifta sig med en kurd) var det ingen som sa till när maten var klar, de hade inte ens dukat till Amár. Syskonen överöstes med mat och kärlek medan de vände Amár ryggen. s 56-57

Jag var hungrig men jag vägrade gå till köket, för jag visste att mina faster och Far skulle vara där och jag orkade inte med fler diskussioner. Mina syskon var som vanligt inte hemma, men då och då kom de för att visa mig vad Far hade köpt till dem. Nya kläder, nya leksaker, de hade gått till olika lekparkar. Jag kände mig avundsjuk och bad dem att åtminstone smygga till mig något ätbart från köket så att jag inte skulle svälta ihjäl. Flera gånger hämtade de mat till mig i hemlighet på kvällarna, men de var så klumpiga att de ertappades av mina faster som skvallrade för Far. Mina småsyskon förbjöds att röra kylskåpet. ”Vill han äta får han komma ner!” skrek Far. s 65-66

Våld och hot

Pappan och Amár grälade:

”...Jag vill inte ha något med den här störda familjen att göra och jag kommer aldrig att resa tillbaka till Kurdistan med er. Jag hatar dig och jag hatar hela vår sjuka släkt” skrek jag. Fars ansikte vek sig och han knöt sina händer. Han ställde sig upp och gav mig tre örfilar och spottade mig i ansiktet. s 77

Efter bröllopet användes våld och hot om att döda och skada när pappan förstod att sonen hade berättat sanningen för Migrationsverket. Våldet riktas den här gången mot saker vilket kan vara nog så skrämmande:

”Nej, det kommer att bli samma sak som i Kurdistan där du sade att allt skulle ordna sig och sen fick du mig att gifta mig med Amina. Jag litat inte på dig och jag kan inte göra detta mot Shilan.” Hans ljusa blick försvann och han vrålade rakt ut. ”Då är du inte min son längre!” skrek han och höjde sin hand. Framför honom stod ett glasbord och han slog så hårt i skivan att den splittrades i tusen bitar. Hela den röda persiska mattan täcktes av glassplittar och blodet rann från hans hand. Han var så hög av hat att han inte brydde sig om att han blödde över hela golvet. ”Om de ändå ska döda dig kan jag lika gärna göra det själv!” ”Men Casim, snälla. Sluta!” ropade Fatima och sjönk ner på golvet för att plocka upp glasbitarna. Hon tog en trasa för att torka bort blodet från Fars hand. ”Gå härifrån innan jag slår sönder ditt ansikte också!” skrek han åt henne. s 195

ÖVNING 7 – MIGRATIONSVERKET OCH UPPEHÅLLSTILLSTÅND

Hur söker man uppehållstillstånd?
www.migrationsverket.se

Det finns ett frågeformulär på Migrationsverkets hemsida som ska fyllas i när man söker uppehållstillstånd för sin maka eller make. Formuläret hittar du här:
http://www.migrationsverket.se/download/18.56e4f4801246221d25680001172/bl_referensperson_T77_sv.pdf

Det är många frågor som ska besvaras och det är lätt att förstå att det var jobbigt för Amár att fylla i alla papper, speciellt eftersom han behövde ljuga. Formuläret avslutas med en försäkran som ska skrivas under:

”Jag försäkrar på heder och samvete att uppgifterna som jag lämnat är sanna och att jag inte har utelämnat något som kan vara av betydelse vid prövningen av ärendet. OBS! Utan underskrift är detta formulär ogiltigt.”

- Vad skulle hända om Amár sa till pappan: ”Jag vill inte skriva under blanketter på heder och samvete när det som står inte är sant. Om Migrationsverket förstår att jag inte ville gifta mig kommer Amina aldrig få uppehållstillstånd?”
- Det finns ett förslag på nya lagar som ska skydda mot tvångs- och barnäktenskap. Personer som tvingas någon att gifta sig ska kunna dömas till fängelse i Sverige. Vad hade hänt, tror du, om den lagen fanns när det var dags för Amár att gifta sig?

Skrivet om tvångsäktenskap...

24 maj 2012 kom en statlig utredning med lagförslag som syftar till att stärka skyddet mot tvångsäktenskap och barnäktenskap (SOU 2012:35). Bland annat ska personer som tvingar någon att gifta sig kunna dömas till fängelsestraff och möjligheten att söka dispens för personer under 18 år som vill ingå äktenskap ska försvinna. Arkan Asaad välkomnar lagförslaget och tror att en sådan lag hade hjälpt honom att slippa bli tvångsgift eftersom det skulle finnas ”ett papper” som sa att det här är inte okej. Andra åsikter som har lyfts fram är att familjer som vill gå emot den egna gruppen och inte gifta bort barnen kan stå emot utan att tappa ansiktet genom att hänvisa till lagen.

(<http://www.sydsvenskan.se/sverige/tvangsgifte-ska-kunna-ge-fangelsestraff>)

ÖVNING 8 - TJEJER, KILLAR, SKAM OCH HEDER

Nedan följer en rad olika frågor kopplade till stycken ur boken. Dessa kan diskuteras gemensamt i klassrummet eller i grupp:

A) Tankar om oskuld

I vår kultur är det extremt viktigt att kvinnan kommer från en bra familj med ett gott rykte. Själva ryktet är nog viktigare än hur hon är som person. En bra familj med ett gott rykte, byggt på heder och respekt, är en garanti för att kvinnan kommer att vara trogen. s 245

Att kvinnan ska vara oskuld när hon gifter sig har stor betydelse för många människor. Varför är det viktigt att kvinnan är oskuld?

B) Tabell

Hederskultur har ingenting med religion att göra. Synliggör ”regler” som gäller i en hederskultur genom att fylla i tabellen. I boken *I hederns skugga* (Baladiz 2009, s 147) finns en utförlig tabell som kan användas för att jämföra med elevernas innehåll i tabellen nedan.

TJEJER SKA	TJEJER FÅR	KILLAR SKA	KILLAR FÅR

Frågor att ställa: Finns det saker du vill göra men inte får? Finns det saker du måste göra som du inte vill?

C) Skuld och ansvar

Far hade under hela sin livstid burit upp namnet på sin familj och hans största rädsla hade varit att förlora respekten. Den rädslan hade besannats. Han hade bränt sina broar på grund av mig. Jag hade vanärat min familj, vilket innebar att de blev föremål för hån och förakt från släktingar, grannar och okända människor. Nu och för alltid. Man tog avstånd från min familj i vårt hemland och Far var inte längre en respekterad man. s 245-246

I de avslutande raderna i *Stjärnlösa nätter* ovan läser vi att Amár hade vanärat sin familj, att det är han som bär skulden. Amár blev tvingad att gifta sig med Amina. Vem bär skulden för tvångsgiftet?

D) Alternativa livsöden

Vad tror du skulle ha hänt om Amár och Amina inte hade gift sig?

Information om mänskliga rättigheter

Alla människor har rätt till sin egen kropp och sin sexualitet. Det är en mänsklig rättighet. Läs mer om FN:s mänskliga rättigheter på exempelvis regeringens hemsida www.manskligarattigheter.se. Här finns även ett undervisningsmaterial för lärare att använda: MR-dilemman som består av värderingsövningar, undersökande övningar, skrivuppgifter, rollspel och problemlösning.

ÖVNING 9 - FRIHET OCH LIVSUTRYMME

Den här illustrationen använder jag för att visualisera den kontroll och begränsning som många unga lever med. Jag brukar rita upp den första pyramiden och förklara att så här ska det fungera. Barnen får mer och mer frihet och livsutrymme ju äldre de blir för att så småningom bli vuxna och kunna stå på egna ben. Sedan ritar jag upp den andra pyramiden och ber eleverna fundera på vilka barn och ungdomar som har det så.

0 ÅR

Frihet och livsutrymme för barn som lever **UTAN** hedersförtryck

18 ÅR

0 ÅR

Frihet och livsutrymme för barn som lever **MED** hedersförtryck

18 ÅR

Att få sina rättigheter fråntagna genom hedersförtryck kan innebära:

- Att inte få klä sig som man vill – eller tvingas bära vissa plagg mot sin vilja
- Att inte få gå ut
- Att inte få umgås socialt med de man vill
- Att inte få gifta sig med den man vill
- Att inte få bestämma över sin egen kropp, sitt liv eller sin sexualitet
- Att vara alltid bevakad och kontrollerad
- Att inte få studera vidare, eller studera vidare bara på samma ort som familjen bor på
- Att styras av de i familjen/släkten som har mer makt än man själv

(<http://www.dinarattigheter.se/dina-rattigheter/vad-ar-hedersrelaterat-vald-och-fortryck>)

ÖVNING 10 - UPPGIFT TILL ELEVER SOM LÄSER PÅ NATIONELLA PROGRAM

För att förbereda eleverna inför ett besök av Arkan Asaad i maj 2012 tog jag fram följande förslag på utdrag med uppgifter till svensklärarna på de nationella programmen på Hagagymnasiet i Norrköping. Jag valde ett utdrag från början av boken för att de ungdomar som vill läsa hela boken inte skulle uppleva att läsoplevelsen blivit förstörd av att få reda på vad som händer senare.

Till lärare:

Använd kapitel 2 och 3, s 15–37 i *Stjärnlösa nätter*. Kapitel två handlar om vad som händer när Amár återvänder till Sverige efter ett år som lägerledare i USA. Konflikterna med pappan är många och Amár blir ombedd att lämna hemmet och får hjälp av socialen att skaffa en bostad. Pappan och Amár återförenas dock och planer inför en semesterresa till Irak tar fart.

Kapitel 3 handlar om slutet på den långa bilresan och de första dagarna i Irak som bland annat innebär möten med släktingar och landet som Amár inte har besökt på många år. Kapitlet avslutas med exempel på fasterns och Amárs diskussioner om olika könsroller.

Till elever:

Arkan Asaad föddes 1980 i norra Irak och kom till Sverige 1983. Han är flerfaldig svensk mästare i Taekwondo och har gått på Stockholms Filmskola samt

arbetat med olika radioprogram. *Stjärnlösa nätter* är Arkan Asaads första roman och den kom ut 2011. Han har själv upplevt det som händer romanens huvudperson Amár.

Amár är uppväxt i Sverige men har sina rötter i Kurdistan i norra Irak. När Amár var 19 år åkte han till Kurdistan med sin pappa och sina syskon och det han trodde skulle bli en spännande semester och återförening med släktingar blev istället en mardröm. Pappan och släktingarna hade planerat att Amár skulle gifta sig med en kusin och det Amár inte visste när han satte sig i bilen för att åka till Irak var att han skulle återvända till Sverige som en gift man.

Du kommer att få läsa ett utdrag ur romanen. Amár har nyss kommit hem från USA där han har arbetat som lägerledare i ett år. Tiden i USA har lärt Amár mycket om den man han vill vara. Konflikterna mellan pappan och Amár är många och Amár blir till slut utkastad hemifrån. Trots detta planeras en resa till Irak som pappan ska göra med sina barn. Amár vill egentligen inte till Irak men ser fram emot att åka eftersom det blir den första resan dit som man, han har inte varit där sedan han var barn. Resan ser han som ett äventyr och en möjlighet att vara tillsammans med sina syskon.

Utdrag s 15–37 ur *Stjärnlösa nätter*

Uppgifter:

- Romanen handlar om att bli gift mot sin vilja. Vad vet du om tvångsgifte?
- Har du några frågor till författaren? Var det något som var oklart eller konstigt? Skriv ner dina frågor.
- *Starka meningar*. Välj ut en eller flera meningar som får dig att reagera på ett eller annat sätt. Använd citattecken och sidhänvisning. Berätta varför du valde ditt citat.

EXEMPEL PÅ EN STARK MENING:

”Din drömmare, vakna upp. Ditt liv spolas ner i toaletten. Folk som har ingenting har mer än du!” s 17

Jag valde det här citatet för att jag tror att många föräldrar känner så här när de ser sina tonårsbarn. Kanske har föräldrarna glömt bort att det finns många saker som är viktiga för en tonåring, saker som inte alls känns viktiga för föräldrarna. Den här pappan pratar så nedlåtande till sin son och jag undrar vad syftet är med att säga att han

har mindre än ingenting. Vilket resultat vill pappan ha? Skuld känslor? Lydnad? Jag tycker att pappan är dålig på att se sin son och att uppmuntra honom att växa upp och bli en vuxen man, med allt vad det innebär. Sonen har ju faktiskt klarat av att arbeta ett helt år i USA och han ligger ju inte bara i sängen och drömmer, han sportar ju också.

FÖR VIDARE DISKUSSION:

- När Amár berättar om sin mamma förstår vi att han har olika, motstridiga känslor för henne. Beskriv mamman med så många ord du kan och fundera över hur du kan motivera orden du väljer med stöd i texten. Till exempel:

Klok, ansvarsfull: Hon lärde sina barn om livet, hon sa till exempel "Trampa aldrig på andra, utan stå upp för dig själv." s19

Självvisk: Hon övergav sina barn. s 18

- Det liv Amár möter i Irak ser annorlunda ut än det han har i Sverige. Ge exempel på skillnader.
- Sedan *Stjärnlösa nätter* kom ut har Arkan Asaad rest runt och föreläst. Under 2011 blev det 178 föreläsningar för 70 000 ungdomar. Varför tror du att det är så många som vill lyssna på Arkan?
- Kärleken är fri. Du kan läsa om vilka rättigheter barn och ungdomar har på www.dinarattigheter.se. Här finns även fler berättelser från ungdomar som liksom Arkan har erfarenheter av att familjen och släkten vill kontrollera sina barn.

ÖVNING 11 - FAMILJEMIDDAG

Läs sidorna 11-14 i boken och svara på frågorna.

1. Vilka personer är med på familjemiddagen?
2. Vilken mat fanns på middagen?
3. Vad åt Amárs syskon?
4. Hur kände de sig direkt efter att de hade ätit? (Leta efter tre ord: ..., ... och ...)
5. Vad sa Amárs pappa till mamman när de hade ätit klart?
6. Amárs mamma undrar varför pappan behandlar henne som en Vad då?
7. "Rasande ställde han sig upp och slet upp duken...." Vad betyder rasande?
8. Vem började gråta när pappan slog sönder tallrikar, glas och kastruller?
9. Hur försökte Thalia stoppa pappan från att slå mamman?
10. Mamman trotsade pappans auktoritet inför barnen. Det betyder att mamman vågade säga emot pappan och att hon inte gjorde som han sa. "Sådant förekom (hände) inte i vår värld". Hur skulle mamman ha gjort istället i deras "värld"?
11. Mamman låg skrämmd (rädd) på rygg och dolde (gömde) ansiktet i sina armar. Rita hur hon låg.
12. Varför låg hon så tror du?
13. Pappan brakade (gick/sprang ut med brak = det hördes att han gick/sprang) ut i trapphuset med säcken. Vad var i säcken?
14. Pappan kom rusande mot Amár med hammaren, "som Tor redo att träffa mig med blixten". Tor är en nordisk gud och det sägs att det är han som gör att det åskar när han kastar sin hammare på molnen. Pappan skrek "Flytta på dig innan du får en hammare i huvudet, din lilla horunge!". Hur tror du Amár kände sig när pappan gjorde så?
15. "Ihopknögglade som russin föll de fyra våningar ner." Vad föll ner?
16. Beskriv hur ett russin ser ut.
17. När Amár blev rädd hemma hade han en plats han gömde sig på, vilken?
18. Varför gömde han sig där, tror du?
19. Vad gjorde pappan efter middagen?
20. Hur kände sig mamman och barnen efter middagen, tror du?
21. Vad skulle du vilja säga till pappan?
22. Vad har du lärt dig genom att läsa texten?
23. Skriv vilka nya ord och uttryck du har lärt dig.

REFERENSLITTERATUR OCH LÄNKAR

LITTERATUR OCH PUBLIKATIONER SOM HANDLAR OM ATT LEVA I EN HEDERSKONTEXT:

Arbabi, Farnaz & Fristorp, Lotta, *Överlevnadshandbok - för flickor om frihet och heder*, Rädda Barnen, Stockholm 2002
Asaad, Arkan, *Sjärnlösa nätter*, Norstedts, Stockholm 2011
Baladiz, Dilek, *I hederns skugga*, Gothia Förlag, Stockholm 2009
De Bono, Edward, *Tänketräning*, Natur och Kultur, Stockholm 2008
Delir, Melissa, *Vilsen längtan hem: en sann berättelse om hedersrelaterad maktutövning*, Recito Förlag, Borås 2009
Delir, Melissa, *Tack för att du finns!*, Recito Förlag, Borås 2010
Demirbag-Sten, Dilsa, *Fosterland*, Albert Bonniers Förlag, Stockholm 2010
Hagberg Maria, *Vid 20 börjar den ruttna* Premiss Förlag, Stockholm 2009
Landmér, Karin, *Vägen ut ur hatet - en bok för dig som vill förändra*, Emerichfonden, Järfälla 2012
Linnamottagningen, Kvinnors nätverk och Systra Mi, 2010 *SystraMi – en bok om Kvinnors Nätverks stödverksamhet för unga tjejer och arbete mot hedersförtryck*
Loberg, Fredrik, *Älskade Abbas*, books-on-demand, Visby 2009
Olovson, Rita, *Vägen ut från familjevåld - information för hedersvåldsutsatta kvinnor och flickor*, Kvinnorjouren Stina i Järfälla, 2011. Finns att ladda ner på svenska och arabiska på:
<http://jarfallakvinnojour.se/om-vald-i-relationer/publikationer>
Svensson, Martin, *Din heder*, Lind & CO, Stockholm 2009
Wahldén, Christina *Ingen du känner* Rabén och Sjögren, Stockholm, 2012
Wahldén, Christina *Fallen flicka* Rabén och Sjögren, Stockholm, 2009

LAGAR OCH FÖRORDNINGAR

Lgr 11 - Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet
Finns att ladda ner på: <http://www.skolverket.se/publikationer?id=2575>
Stärkt skydd mot tvångsäktenskap och barnäktenskap, SOU 2012:35
Finns att ladda ner på: <http://www.regeringen.se/sb/d/108/a/193567>

WEBBADRESSER

Rädda Barnens hemsida, information om barnkonventionen:
<http://www.rb.se/vartarbete/barnkonventionen/Pages/default.aspx>
Barnombudsmannens hemsida, information om barnkonventionen:
<http://www.barnombudsmannen.se/barnkonventionen/barnkonventionen-for-barn-och-unga/>
Migrationsverkets hemsida, blankett för att söka uppehållstillstånd med sin partner:
http://www.migrationsverket.se/download/18.56e4f4801246221d25680001172/bl_referensperson_T77_sv.pdf
Sydsvenskans webbupplaga, artikel om tvångsgifte:
<http://www.sydsvenskan.se/sverige/tvangsgifte-ska-kunna-ge-fangelsestraff>

LÄNKAR

www.bo.se
www.bra.se
www.dinarattigheter.se
www.ungdomsstyrelsen.se
www.kvinnofridslinjen.se
www.manskligarattigheter.se
www.migrationsverket.se
www.tjejjouren.se
www.umo.se

SAMLAT MATERIAL FRÅN LÄNSSTYRELSEN ÖSTERGÖTLAND

Materialet finns att ladda ner på: www.hedersfortryck.se

Handböcker:

Om våld i heders namn Länsstyrelsen Östergötland, 2010
Metodbok; JAG! Om flickors livsutrymme Länsstyrelsen Östergötland, 2005

Metodstöd:

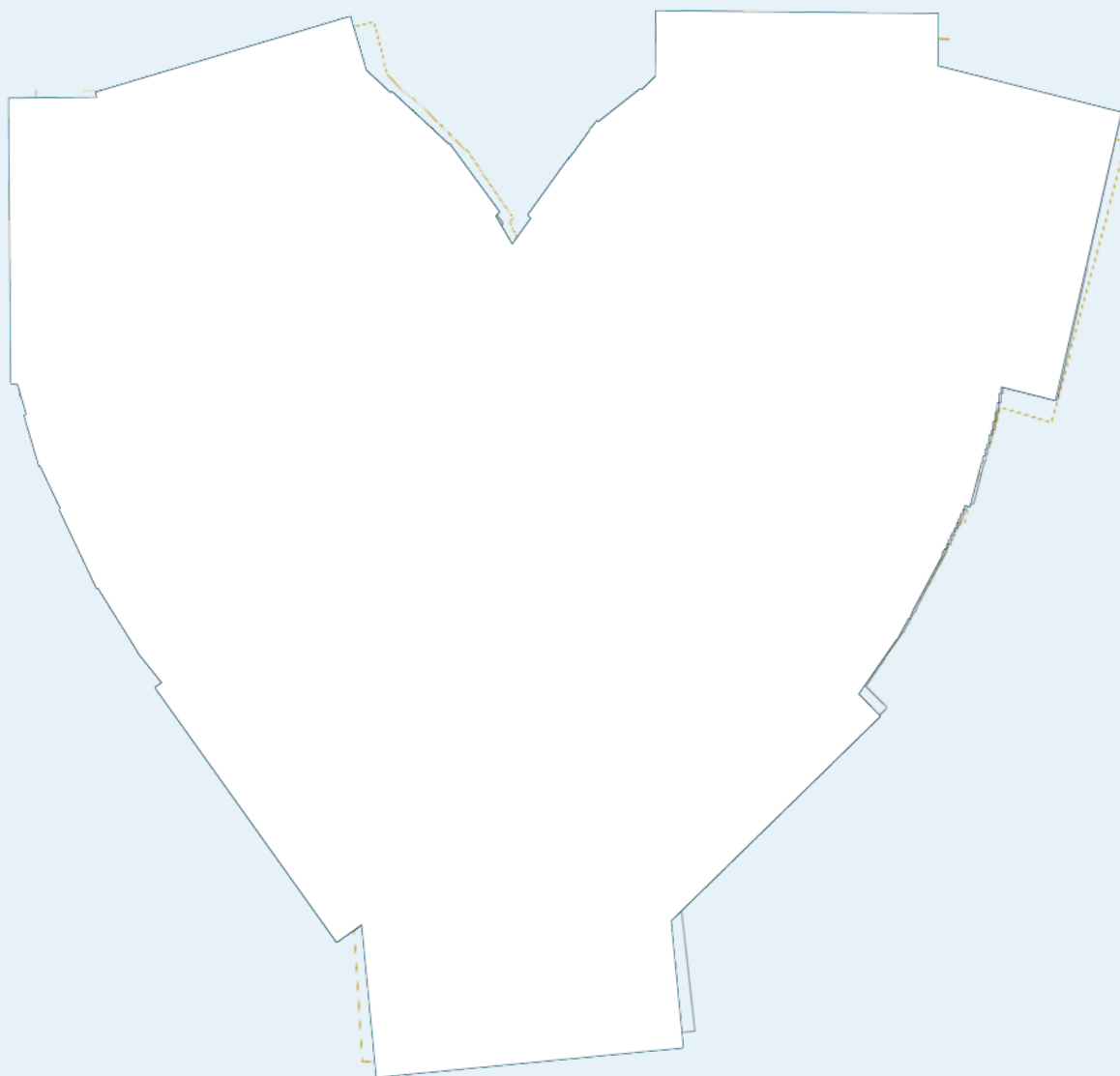
Metodstöd – hur kan myndigheter och organisationer stödja varandra för att möta individer utsatta för hedersrelaterat våld Länsstyrelsen Östergötland, 2010
Att utveckla en handlingsplan i skolan – ett metodstöd för arbete mot hedersrelaterat våld Länsstyrelsen Östergötland, 2008

Rapporter:

Våga göra skillnad Länsstyrelsen Östergötland, 2011

Film/föreläsning:

Mitt liv och rätten att välja – en berättelse om heder, arv och kärlek Arkan Asaad, 2012

LÄNSSTYRELSEN ÖSTERGÖTLAND har sedan 2005 haft flera nationella och regionala uppdrag med syftet att förebygga och motverka hedersrelaterat förtryck och våld. I det arbetet ingår att ge stöd till insatser som förhindrar att unga blir gifta mot sin vilja.

Denna publikation har tagits fram inom ramen för detta arbete på initiativ av Länsstyrelsen Östergötland i samverkan med övriga länsstyrelser och Rikspolisstyrelsen.

Länsstyrelserna

Polisen